

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedra**

Neringos Jarimavičiūtės,
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos teisinės priemonės
sprendžiant klimato kaitos problemas**

Vadovas: Doc. dr. Dalia Foigt

Recenzentas: Asist. Elzė Matulionytė

Vilnius 2008

Turinys

Turinys	1
Įžanga	2
I DALIS. Klimato kaitos problemos samprata ir genezė	5
II DALIS. Tarptautinės teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas	8
1 skyrius. JTBBKK ir Kioto protokolas	8
2 skyrius. Kovos su klimato kaita kryptys, pasibaigus Kioto protokolo galiojimui	17
III DALIS. ES teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas	20
1 skyrius. Kioto protokolo mechanizmų įgyvendinimas ES	20
1.1. ATL prekybos sistema	20
1.2. BĮ ir ŠPM	27
2 skyrius. Kiti ES taikomi mechanizmai	33
IV DALIS. JTBBKK ir Kioto protokolo įgyvendinimas Lietuvoje	41
1 skyrius. Lietuvos teisinės priemonės, mažinančios klimato kaitą	41
2 skyrius. ATL prekybos sistemos veikimas Lietuvoje	49
3 skyrius. Klimato kaitos įstatymo perspektyvos	56
Išvados	61
Literatūros sąrašas	62
Santrauka	69
Summary	70

Ižanga

Praėjusiame amžiuje klimato kaita, kitaip vadinama globaliniu atšilimu, tapo visuotine problema. Ryškus pasaulinės oro temperatūros augimas paskatino atlikti mokslinius tyrimus, kurių dėka buvo nustatytas aiškus priežastinis ryšys tarp antropogeninio poveikio ir klimato kaitos. Aiškėjant grėšiančioms katastrofiškoms klimato kaitos pasekmėms, buvo nuspręsta imtis tarptautinių ir regioninių teisinių priemonių.

Jungtinių Tautų iniciatyva 1992 m. buvo priimta Jungtinių Tautų bendroji klimato kaitos konvencija, kurią pasirašė 155 šalys, pripažindamos problemos svarbą. Tai rėminė konvencija, kurioje nebuvo nustatyti konkretūs privalomi tikslai. Globalinės klimato kaitos problemą galima išspręsti visame pasaulyje stabilizuojant ir mažinant šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, todėl 1997 m. buvo pasirašytas šios konvencijos Kioto protokolas, kuris nustatė konkrečius tikslus - šiltnamio dujų išmetimo kiekybinius apribojimus, įtvirtino tikslų įgyvendinimo priemones bei mechanizmus, taigi buvo pažangesnis nei pati Konvencija. Kioto protokolas laikomas svarbiausiu tarptautiniu susitarimu dėl ekonominio vystymosi ir aplinkos išsaugojimo. Septintojoje Konvencijos šalių konferencijoje 2001 m. Marakešo susitarimais buvo detalizuotas Kioto protokolo įgyvendinimo mechanizmas.

Sprendžiant klimato kaitos problemas atsirado veiksmingesnių teisinių instrumentų bei tarptautinių veiksmų kryptį pasibaigus Kioto protokolo galiojimui 2012 m. būtinybė. 2005 m. Monrealyje vykusio Pirmojo Kioto protokolo šalių susitikimo metu buvo oficialiai priimtas sprendimas derėtis dėl Kioto protokolo galiojimo pratęsimo, o 2007 m. Bali konferencijoje suformuotos gairės tarptautiniam susitarimui, reglamentuosiančiam tarptautinius veiksmus, siekiant apriboti globalią klimato kaitos žalą po 2012 m.

Europos Sąjunga Kioto protokolą ratifikavo 2002 m., o 2003 m. priėmė Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB, sukūrusią pirmąją tarptautinę anglies dioksido emisijų leidimų sistemą pasaulyje. Lietuva, kaip ES narė, taip pat yra ratifikavusi tarptautinius susitarimus ir į Lietuvos teisę perkėlusį ES direktyvas, priimtus sprendžiant klimato kaitos problemas, įsipareigojusi sumažinti šiltnamio dujų kiekį, prisideda prie tarptautinių ir regioninių priemonių įgyvendinimo, tobulina su tuo susijusią teisinę bazę.

Temos aktualumas. Magistro darbe nagrinėjama tema – Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas. Temos aktualumą rodo tai, kad tarptautinės ir regioninės teisinės priemonės yra labai svarbios sprendžiant klimato kaitos problemas, nes jos apibendrina atskirų šalių iniciatyvas, nustato bendrus

tikslius, uždavinius, sukuria konkrečius teisinius mechanizmus, numato jų taikymo ir stebėsenos sistemas. Dauguma atvejų su aplinkosaugos problemomis tiesiogiai ar netiesiogiai susiduria ir pasekmes patiria visas pasaulis, taip pat ir klimato kaita aktuali ir reikšminga tiek visam pasauliui, tiek Lietuvai, o kartinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas yra būtent teisinės.

Tyrimo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas – Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos priimti teisiniai dokumentai sprendžiant klimato kaitos problemas, juose įtvirtinti ir įgyvendinami teisiniai mechanizmai, su klimato kaitos problemų sprendimu susijusių teisinių priemonių įgyvendinimas Lietuvoje.

Tyrimo tikslai. Magistro darbo tikslai – apibrėžti klimato kaitos problemas, įvertinti Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos teises priemones sprendžiant klimato kaitos problemas, atskleisti Europos Sąjungos įgyvendinamų teisinių instrumentų svarbą švelninant klimato kaitą, nustatyti Lietuvos indėlį ir įgyvendinamus teisinius mechanizmus sprendžiant šias problemas, išryškinti Lietuvos teisinio reglamentavimo trūkumus klimato kaitos problemų sprendimo kontekste.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant nurodytų tikslų, šiam darbui išskelti tokie uždaviniai:

- 1) išanalizuoti klimato kaitos priežastis, jos poveikį ir galimas pasekmes;
- 2) pagrįsti teisinių priemonių poreikį siekiant sustabdyti klimato kaitą;
- 3) išnagrinėti tarptautines teises priemones kovojant su klimato kaita;
- 4) išnagrinėti Europos Sąjungos teises priemones kovojant su klimato kaita;
- 5) aptarti Lietuvos Respublikos teisės normų, reglamentuojančių klimato kaitos problemų sprendimą, turinį;
- 6) pateikti rengiamo Klimato kaitos įstatymo projekto analizę.

Tyrimo metodai. Šio darbo objektas yra nagrinėjamas pasitelkiant istorinį, aprašomąjį, analizės, loginį, dokumentų analizės, teleologinį, sisteminių, lyginamąjį bei interviu tyrimo metodus. Apžvelgiant Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos teises priemones sprendžiant klimato kaitos problemas taikytas istorinis, aprašomasis ir analizės metodai. Aiškinantis teisės normų turinį, formuluojant išvadas ir apibendrinimus, pasitelktas loginis tyrimo metodas. Dokumentų analizės ir teleologinis metodai naudoti nagrinėjant atskiras teisinių dokumentų normas, atskleidžiant jų tikslus. Teleologinis metodas buvo pasitelktas ir analizuojant teisės aktų projektus bei siekiant atskleisti įstatymo leidėjo tikslus. Apibrėžiant ir įvertinant konkrečius Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos kovoje su klimato kaita taikomus teisinius mechanizmus buvo panaudotas sisteminių ir lyginamasis tyrimo metodai. Taip pat buvo naudojamas interviu metodas tiesiogiai bendraujant su kompetentingų institucijų atstovais. Interviu metodo pagalba

buvo gautos žinios apie Klimato kaitos įstatymo projektą ir baudų už neatsisakytus apyvartinius taršos leidimus skyrimo praktiką.

Darbo originalumas. Šis magistro darbas yra pirmas mokslinio pobūdžio darbas Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedroje, nagrinėjantis Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas, šių teisinių priemonių įgyvendinimą Lietuvoje, klimato kaitos valdymo srities teisinio reglamentavimo Lietuvoje spragas. Šis magistro darbas gali būti naudingas visiems, ypač teisininkams, besidomintiems globalinės klimato kaitos problemos teisiniais sprendimo būdais.

Tyrimo šaltiniai. Darbe daugiausia panaudoti tarptautiniai dokumentai, Europos Sąjungos teisės aktai, Lietuvos teisės aktai. Taip pat buvo remtasi specialiąja literatūra, norminių teisės aktų parengiamąja medžiaga (pranc. - *travaux préparatoires*). Teisės aktai darbe buvo svarbiausi šaltiniai, kadangi darbe nagrinėjamos Jungtinių Tautų ir Europos Sąjungos priemonės yra teisinės, o kitos kompetentingos informacijos nagrinėjama tema nėra daug. Teismų praktika magistro darbe nebuvo naudota, kadangi nagrinėjama tema jos nėra, ir ji susiformuos tik Europos Bendrijų Teisingumo Teismui išnagrinėjus septynių Europos Sąjungos valstybių narių ieškinius Europos Komisijai dėl Nacionalinių apyvartinių taršos leidimų paskirstymo planų ir priėmus sprendimus.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įžanga, keturios dalys ir išvados. Beveik visos darbo dalys suskirstytos į skyrius pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį. Pirmoje darbo dalyje atskleidžiama klimato kaitos problemos samprata ir evoliucija. Kitoje darbo dalyje nagrinėjamos pagrindinės tarptautinės teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas. Toliau aptariamos Europos Sąjungos teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas ir tam skirta trečioji magistro darbo dalis. JTBBKK ir Kioto protokolo įgyvendinimas Lietuvoje analizuojamas ketvirtoje dalyje. Magistro darbo pabaigoje pateikiamos suformuluotos išvados.

I DALIS. Klimato kaitos problemos samprata ir genėzė

Per pastaruosius du šimtus metų pasaulinis klimatas tapo daug sudėtingesnis lyginant su priešindustriniu periodu, nes stiprėja antropogeninių veiksnių poveikis. Dėl žmogaus veiklos padidėjo klimato svyravimų amplitudė ir sutriko įprastinė klimato sistemos dinamika. Žmogaus ūkinės veiklos poveikis klimato pokyčiams atsispindi ryškiaame globalios oro temperatūros augime praėjusio amžiaus pabaigoje ir šio amžiaus pradžioje. Klimato kaitos dėsningumai yra siejami su antropogeninio poveikio stiprėjimu, kadangi ryšiai tarp atmosferos teršalų išmetimų ir klimato pasikeitimų laikomi pačiais patikimiausiais, bet kuriant klimato prognozes įvertinami ir gamtiniai veiksniai.

Klimato kaita jau vyksta daugelį metų, ir jos poveikis mums vis didėja. Daugelyje regionų padaugėjo audrų ir potvynių, žiemos tampa šiltesnės, vis mažiau sninga ir daugiau lyja, gėlės pražysta ir paukščiai sugrįžta anksčiau. Tai spartėjančios klimato kaitos, dar vadinamos globaliniu atšilimu, ženklai. Klimatas kinta dėl šiuolaikinio žmogaus gyvenimo būdo, ypač turtingesnėse, ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse. Klimato kaitai turi įtakos elektros energiją ir šilumą gaminančios jėgainės, automobiliai ir lėktuvai, gamyklos, žemės ūkis.

Žemės atmosfera yra permatoma apsauginė danga, kuri praleidžia saulės šviesą ir sulaiko Žemėje šilumą. Jei jos nebūtų, saulės šiluma, atsispindėjusi nuo Žemės paviršiaus, akimirksniu išsisklaidytų kosmose - viskas užšaltų. Taigi atmosfera yra tarsi stiklinės šiltnamio sienos. Todėl ir kalbama apie šiltnamio efektą. Jį lemia atmosferoje susikaupusios šiltnamio efektą sukeliančios dujos (toliau - ŠESD arba šiltnamio dujos), kurios sulaiko saulės šilumą. Tačiau temperatūros didėjimas įvairiose Žemės rutulio vietose vyksta labai nevienodu intensyvumu: tropikų platumose lėčiau, o vidutinėse ir poliarinėse platumose – sparčiau.

Šiltnamio efektas - sustiprėjęs tam tikrų dujų (pavyzdžiui, anglies dioksido, metano, azoto dioksido) poveikis atmosferai. Saulės spinduliai gali prasiskverbti pro Žemės atmosferą, o nuo Žemės atsispindintis infraspinduliavimas absorbuojamas. Be šio šiltnamio efekto gyvybė Žemėje tokia, kokia yra, nebūtų galima: atmosferoje esantis anglies dioksidas ir vandens garai sušildo apatinius oro sluoksnius. Kita vertus, daugėjant atmosferoje anglies dioksido, šiltnamio efektas sustiprėja – padvigubėjęs anglies dioksido koncentracijai temperatūra pakiltų nuo 1,5 iki 4,5 °C. Jei anglies dioksido ir toliau daugės tokiu pat tempu, to galima tikėtis maždaug 2050 metais¹.

---

¹ RIMKUS, E.; BUKANTIS, A.; STANKŪNAVIČIUS, G. Klimato kaita: faktai ir prognozės. *Geologijos akiračiai*, 2006, nr 1 (61), p. 11.

Didžioji šiltnamio dujų dalis susidaro natūraliai. Tačiau nuo XVIII a. pramonės revoliucijos žmonės taip pat prisideda prie jų išsiskyrimo. Pagrindinės dėl žmonių veiklos išsiskiriančios šiltnamio dujos yra anglies dioksidas, kuris sudaro didžiąją dalį visos šiltnamio dujų emisijos. Šis terminas apibūdina visą į atmosferą išmetamų šiltnamio dujų kiekį. Jos išsiskiria kartu su dūmais, garais ir dujiniais metalais iš išmetimo vamzdžių, kaminų, ugnies ir kitų šaltinių. Anglies dioksidas daugiausia susidaro, kai deginamas iškastinis kuras – anglis, nafta ir gamtinės dujos. O iškastinis kuras vis dar yra pagrindinis energijos šaltinis. Jis deginamas elektros energijai ir šilumai gaminti, naudojamas kaip kuras automobiliams, laivams ir lėktuvams.

Kitos dėl žmonių veiklos išsiskiriančios šiltnamio dujos yra metanas ir azoto suboksidas. Jos išsiskiria kartu su nematomomis dujomis iš atliekų sąvartynų, galvijų mėšlo, ryžių laukų ir tam tikrai būdais tręšiant dirvą. Fluoruotos dujos taip pat didina šiltnamio efektą. Jos naudojamos šaldymo bei oro kondicionavimo sistemose ir patenka į atmosferą, jei įranga nesandari arba jei nebenaudojami prietaisai nesunaikinami pagal taisykles.

Taip pat svarbūs ir kiti globalaus masto procesai, turintys įtakos klimato kaitai ar esantys jos daline priežastimi, - tai spartus periodiškai drėgnų savanų bei retmiškių dykumėjimo procesas dėl ekstensyvaus nuganymo, išpustymo ar sutrikusios sezoninių liūčių pasiskirstymo laike ir erdvėje tvarkos, stratosferinio ozono kiekio mažėjimas aukštosiose platumose pavasario mėnesiais. Klimatiniu požiūriu ozono koncentracijos mažėjimas lemia apatinės stratosferos temperatūros žemėjimą šaltuoju metų laikotarpiu poliarinėse srityse, o tai turi įtakos labai aktyvių vidutinių platumų ciklonų vystymuisi, stiprių audrų formavimuisi virš netropinių vandenynų akvatorijų. Pasaulinės oro temperatūros didėjimas ir vandenyno paviršiaus temperatūros kilimas skatina tropinių audrų ir uraganų susidarymą. Žmonių ūkinės veiklos procese į atmosferą išmetamų minėtų dujų ir dalelių kiekis didėja, o drėgnųjų atogrąžų bei vidutinių platumų spygliuočių ir mišrių miškų plotai sparčiai mažėja, todėl vis mažiau anglies dvideginio įtraukiama į fotosintezės procesą. Šios tendencijos labiausiai juntamos besivystančiose Lotynų Amerikos, Pietų ir Pietryčių Azijos bei Centrinės Afrikos šalyse, tačiau aktualios ir išsivysčiusioms šalims. Dėl globalinio klimato atšilimo traukiasi kalnų ledynai, tirpsta ašigalių ledynai, dėl ko kyla ir jūros lygis, daugelyje pasaulio regionų trūksta geriamojo vandens, siaučia badas, dėl maisto ir vandens atsargų mažėjimo gali kilti regioniniai konfliktai, susidaryti pabėgėlių srautai, taip pat daugybė gyvūnų ir augalų rūšių nepajėgs nei prisitaikyti prie pakitusios temperatūros, nei persikelti į jiems tinkamesnio klimato regionus, gali imti plisti tropikų ligos.

Per pastarąjį šimtmetį vidutinė temperatūra Žemėje pakilo 0,6 °C, o vidutinė temperatūra Europoje – beveik 1 °C. Penkeri karščiausi metai pasaulyje nuo 1860 m., kai buvo sukurti gana tiksliai temperatūrą matuojantys prietaisai, - 1998 m., 2001 m., 2002 m., 2003 m. ir 2004 m. Klimato ekspertai numato, kad šilimo procesas paspartės ir iki 2100 m. vidutinė temperatūra pasaulyje pakils 1,4–5,8 °C, o temperatūra Europoje – 2–6,3 °C².

Norint apriboti žalingą globalaus atšilimo poveikį, vidutinės globalios oro temperatūros augimas per ateinančius 100 metų neturėtų viršyti 1 °C. Kad šių dujų koncentracijos atmosferoje išliktų tokios pat kaip ir dabar, reikia sumažinti šiltnamio dujų išmetimus 40 % iki 2030 metų. Tačiau reali išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų dinamika yra priešinga: jų kiekis Vakarų Europoje iki 2030 m gali išaugti 23 %, buvusioje Sovietų Sąjungos teritorijoje jų kiekis augs, bet greičiausiai nepasieks 1990 metų lygio, tuo tarpu kai kuriose Azijos valstybėse (pirmiausia Kinijoje ir Indijoje) gali išaugti 80-100 %. Nenormuotas iškastinio kuro deginimas ir naudojimas gamybinuose procesuose bus ne tik globalaus atšilimo pagrindine priežastimi, bet gali sukelti ir pasaulinę energetinę krizę³.

Norint išvengti negatyvių klimato kaitos pasekmių, kiekvienoje šalyje reikalinga klimato svyravimų diagnozė ir prognozė, ūkinės veiklos poveikio klimatui ir pasekmių, kurias sukelia klimato svyravimai, įvertinimas, ilgalaikis ūkio planavimas ir valdymas, adaptacijos prie klimato sąlygų svyravimų priemonių numatymas.

Daugėjant mokslinių įrodymų apie žmonijos įtaką klimato sistemai, XX amžiaus devintajame dešimtmetyje klimato kaitos problemos ėmė skverbtis ir į politines darbotvarkes. Tai bus nagrinėjama kitoje šio darbo dalyje.

---

² *Ibid.*, p. 12.

³ *Ibid.*, p. 19.

II DALIS. Tarptautinės teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas

1 skyrius. JTBBBB ir Kioto protokolas

Kaip jau buvo minėta, klimato kaita – visuotinė problema, nes visos šalys daugiau ar mažiau prisideda prie šiltnamio dujų emisijos ir visos patiria jos pasekmes. Nepaisant natūralios pasaulio klimato kaitos, šiltnamio dujų koncentracijos didėjimas atmosferoje dėl ekonominio ir demografinio augimo per pastaruosius du amžius, yra pagrindinis veiksnys, sąlygojantis negrįžtamą klimato kaitą.

Tarptautinėse konferencijose buvo priimtos deklaracijos, raginančios sudaryti tarptautinę sutartį, kurioje būtų numatytos priemonės klimato kaitos problemoms spręsti. Patikimos ir naujausios mokslinės informacijos poreikis paskatino Pasaulinę meteorologijos organizaciją ir Jungtinių tautų aplinkos apsaugos programą 1988 m. įkurti Tarpvyriausybinę klimato kaitos komisiją. 1990 m. Tarpvyriausybinė klimato kaitos komisija (angl. - *IPCC*) pateikė savo Pirmąjį įvertinimo pranešimą⁴, patvirtinantį, kad žmogaus veiklos sąlygota klimato kaita iš tikrųjų grėsminga, ir paskatino šią problemą spręsti globaliniu mastu. Taigi Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja savo sesijoje 1990 m. sudarė Bendrosios klimato kaitos konvencijos tarpvyriausybinių derybų komitetą, kuriam buvo suteikti įgaliojimai parengti konvencijos projektą - rėminę konvenciją „Dėl klimato kaitos“. 1992 m. gegužės 9 d. Rio de Žaneire, Brazilijoje, vykusioje konferencijoje Jungtinių Tautų bendrąją klimato kaitos konvenciją⁵ (toliau - JTBBBB arba Konvencija) priėmė 154 valstybės ir Europos Bendrija ir pasirašė Niujorke, JAV. Ji įsigaliojo tik 1994 m. kovo 21 d.

JTBBBB – tai svarbiausia tarptautinė priemonė sprendžiant klimato kaitos problemą, o JTBBBB ir jos Kioto protokolas⁶ yra vienintelė tarptautinė kovos su klimato kaita sistema.

JTBBBB turi du priedus. I priede nurodytos šalys: Airija, Australija, Austrija, Baltarusija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Danija, Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Jungtinė Karalystė, Estija, Europos Ekonominė Bendrija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Japonija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Kanada, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lichtenšteinas, Lietuva, Liuksemburgas, Monakas, Naujoji Zelandija, Norvegija, Olandija,

---

⁴ IPCC First Assessment Report [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ipcc.ch/ipccreports/assessments-reports.htm>>.

⁵ Valstybės žinios, 1995, 23-521.

⁶ Valstybės žinios, 2002, 126-5735.

Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Rusija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Ukraina, Vengrija, Vokietija.

Čekija, Kroatija, Lichtenšteinas, Monakas, Slovakija ir Slovėnija, nurodytos I priede, buvo įtrauktos tik po pakeitimo, kuris įsigaliojo 1998 m. rugpjūčio 13 d.⁷

II priede nurodytos tos pačios šalys kaip ir I priede, išskyrus į rinkos ekonomiką pereinančias valstybes - Baltarusiją, Bulgariją, Čekiją, Estiją, Kroatiją, Latviją, Lenkiją, Lietuvą, Rumuniją, Rusiją, Slovakiją, Slovėnija, Ukrainą, Vengriją - bei Lichtenšteiną, Monaką ir Turkiją.

Pagrindinis šios konvencijos tikslas yra stabilizuoti ŠESD koncentraciją atmosferoje tokiu lygiu, kad būtų užkirstas kelias pavojingam antropogeniniam (žmonių) poveikiui klimato sistemai. Šis lygis turėtų būti pasiektas per tokį laiką, kad ekosistemos suspėtų natūraliai prisitaikyti prie klimato kaitos, kad būtų užtikrinta reikiama maisto gamyba ir būtų tęsiamas ekonominis vystymasis.

Bendras Konvencijos tikslas – stabilizuoti visų dujų, ne vien tik anglies dioksido, koncentraciją atmosferoje. Ji numato daugelį principų: teisingumo, valstybių bendrų, tačiau diferencijuotų pareigų, prevencinių priemonių, besivystančių šalių specifinių poreikių ir sąlygų, subalansuoto plėtojimosi bei tarptautinės prekybos. Konvencija yra pažangesnė nei ankstesnės rėminės konvencijos, tačiau dėl JAV ir Naftą eksportuojančių šalių organizacijos (angl. - *OPEC*) priešinimosi JT BKKK nebuvo nustatyti konkretūs dujų išmetimo kiekybiniai apribojimai. Ji įpareigoja visas pasirašiusias šalis sukurti nacionalines programas, kurios sumažintų šiltnamio dujų išmetimą, ir teikti reguliarias ataskaitas, bei reikalauja pramoninių išsivysčiusių valstybių iki 2000 metų stabilizuoti šiltnamio dujų emisijas 1990 metų lygyje. Deja, šis tikslas nebuvo privalomas. Išsivysčiusios šalys tikrai pripažino svarbą iki 2000 metų „grįžti prie ankstesnio antropogeninio išmetimo lygio“⁸.

Išskiriant ekonomiškai išsivysčiusias ir besivystančias šalis, norėta pabrėžti, kad pirmosios yra atsakingos už didžiąją šiltnamio dujų emisijų dalį ir turi administracines bei finansines galimybes jas sumažinti.

Europos Bendrija priėmė pareiškimą, patvirtinantį savo tikslą iki 2000 metų visoje Bendrijoje stabilizuoti anglies dioksido išmetimą iki šio dešimtmečio pradžioje buvusio lygio. JAV buvo pirmoji išsivysčiusi valstybė, kuri ratifikavo Konvenciją 1992 m. spalio 7 d., tačiau tik 1993 m. balandžio mėnesį JAV paskelbė, kad iki 2000 metų sumažins

⁷ The Third Session of the Conference of the Parties to the Convention. Decision 4/CP.3 (FCCC/CP/1997/7/Add.1).

⁸ AKEHURST, M.; MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 303.

išmetimą iki 1990 metų lygio.

Siekiant palengvinti šio tikslo įgyvendinimą, kiekviena šalis turi reguliariai teikti informaciją (Nacionalinius pranešimus) apie savo strategiją ir priemones bei šiltnamio dujų išmetimo kasmetinę inventorizaciją. ŠESD inventorizacijoje turi būti įvertinti išmetimai pagal atskiras antropogeninių šaltinių kategorijas, geografinė teritorija, laiko intervalas nuo bazinių 1990 m. iki paskutiniųjų metų, ekonominiai rodikliai, gyventojų skaičius, pramoninės veiklos rodikliai ir kiti duomenys. Visa ši informacija pateikiama JTBBBB sekretoriui, kuris šiuo metu įsikūręs Bonoje.

Konvencijoje įtvirtinta procedūra, pagal kurią šalys, remdamosi savo pačių tyrimais, reguliariais nacionaliniais pranešimais ir priemonėmis, kurių jos imasi siekdamos riboti išmetimą, gali stebėti bei kontroliuoti poveikį klimato kaitai. Išsivysčiusios šalys sutiko finansuoti besivystančių šalių pranešimų rengimą, taip pat kitus besivystančių šalių projektus, aprobuotus pagal Konvencijos finansinį mechanizmą. Taip pat numatyti bendri įsipareigojimai mokslinių tyrimų, keitimosi informacija, švietimo ir mokymo srityse.

Konvencijos šalių konferencija yra aukščiausias JTBBBB organas, kuris nuolatos stebi Konvencijos ir bet kokių su ja susijusių teisinių dokumentų, kuriuos gali priimti Konvencijos šalių konferencija, įgyvendinimą.

Dar 1994 m. buvo pripažinta, kad pirminių JTBBBB įsipareigojimų nepakaks sustabdyti šiltnamio dujų emisijų kiekio didėjimo globaline prasme. Be to, nors JTBBBB ir įtvirtina privalomus įsipareigojimus, jos normatyvinė sfera lieka ribota. Dvi pagrindinės Konvencijos „silpnosios vietos“ yra šios: pirma, jos normatyviniai tikslai nėra pakankamai globalūs, kad įtvirtintų išplėtotą tarptautinį teisinį režimą, siekiant apsaugoti atmosferą; ir antra, ji yra tik rėminė konvencija, ir norint padaryti ją veiksmingą, ateityje reikia priimti konkretesnes taisykles⁹. Po dvejų su puse metų intensyvių derybų, Trečiojoje Konvencijos šalių konferencijoje 1997 m. gruodžio 11 d. Konvencijos šalių vyriausybės žengė kitą žingsnį ir priėmė JTBBBB protokolą Japonijos Kioto mieste.

Kioto protokolu ji pasirašiusios pramoninės šalys įsipareigojo sumažinti arba apriboti išskiriamą šiltnamio dujų kiekį ir iki 2012 m. pasiekti tam tikras emisijos ribas. Kioto protokolą sudaro 28 straipsniai ir A bei B priedai. Kioto protokolo A priede nurodytos šios šiltnamio dujos: anglies dioksidas (CO₂), metanas (CH₄), azoto suboksidas (N₂O), sieros heksafluoridas (SF₆), hidrofluorangliavandeniliai (HFC), perfluorangliavandeniliai (PFC). Taip pat protokolo A priede numatyti šiltnamio dujas išmetantys šaltiniai, išvardinti sektorių

---

⁹ *Ibid.*, p. 307.

kategorijomis – energetika, kuro deginimas, pramoniniai procesai, tirpiklių naudojimas, žemės ūkis, atliekos ir kita.

Į I priedą įrašytos Šalys, kiekviena atskirai ir visos drauge, užtikrina, kad bendras jų išmetamų šiltnamio dujų, išvardytų A priede ir apskaičiuotų remiantis antropogeniniu CO₂ ekvivalentu, kiekis neviršytų joms nustatytų normų, apskaičiuotų pagal jų kiekiais nustatytus įsipareigojimus riboti ir mažinti išmetamus teršalus, įrašytus į B priedą, bei šio straipsnio nuostatas, ir kad įsipareigojimų laikotarpiu nuo 2008 m. iki 2012 m. būtų galima sumažinti tokių išmetamų dujų bendrą kiekį, palyginti su 1990 m., bent 5 procentais¹⁰. Būtent penkerių metų įsipareigojimų periodas buvo pasirinktas siekiant išvengti kasmetinių emisijų svyravimų dėl tokių nekontroliuojamų faktorių kaip orai.

Kiekvienai šaliai nustatytas atskiras tikslas – skirtingi šiltnamio dujų emisijų sumažinimo mastai kiekvienai šaliai. Kioto protokolo Šalys, išvardintos protokolo B priede, – tai Kioto protokolą pasirašiusios pramoninės ir į rinkos ekonomiką pereinančios valstybės, taip pat ir Europos Sąjunga. Besivystančioms valstybėms nebuvo nustatyti šiltnamio dujų emisijų mažinimo tikslai.

Esminis šalių įsipareigojimas - kiekviena JTBBKK I priedo šalis privalo užtikrinti, kad per įsipareigojimų laikotarpį Kioto protokolo A priede išvardintų šaltinių išmetamų šiltnamio dujų emisijų bendras kiekis neviršys leidžiamo emisijų lygio. Leidžiamas emisijų lygis vadinamas šalies nustatyta norma. Kioto protokolo B priede šalims numatyti atitinkami emisijų tikslai, nustatyti remiantis jų šiltnamio dujų emisijų kiekiu baziniais 1990 metais. Šie tikslai išreikšti kiekvienai šaliai nustatytais konkrečiais vienetais, vadinamais nustatytos normos vienetais, kurių kiekvienas atitinka leidimą išmesti vieną CO₂ ekvivalento metrinę toną.

Kioto protokolo prasme I priedo šalis – tai į JTBBKK I priedą įrašyta šalis, kuri yra ratifikavusi Kioto protokolą. Kioto protokole daugiausia dėmesio skiriama pramoninėms šalims, nes jų išskiriamas šiltnamio dujų kiekis praityje buvo ir dabar yra didžiausias, ir jos turi žinių bei pinigų šiam kiekiui sumažinti. Pavyzdžiui, ES kasmet pagaminama 11 tonų ŠESD vienam gyventojui, o besivystančiose šalyse – tik 1 tona vienam gyventojui per metus.

Pagrindinis skirtumas tarp pačios JTBBKK ir jos Kioto protokolo yra tai, kad JTBBKK tik ragino ir skatino išsivysčiusias šalis stabilizuoti ir sumažinti šiltnamio dujų išmetimą, o Kioto protokolą jas įpareigojo tai padaryti.

Kioto protokolą pasirašiusioms šalims prisiimti įsipareigojimai tapo teisiškai privalomi tik įsigaliojus Kioto protokolui. Kioto protokole numatyta, kad jis įsigalioja

---

¹⁰ *Cit. op.* 6, 3 str. 1 d.

devyniasdešimtą dieną po to, kai ne mažiau kaip 55 į I priedą įrašytos Konvencijos Šalys, kurių daliai tenkantis bendras anglies dioksido teršalų kiekis 1990 m. sudarė bent jau 55 proc. bendro visų į I priedą įrašytų Šalių anglies dioksido teršalų kiekio, deponavo savo ratifikavimo, priėmimo, patvirtinimo ir prisijungimo dokumentus¹¹.

Šalių, įrašytų į I priedą, bendras CO₂ teršalų kiekis 1990 m. – kiekis, kurį nurodė į I priedą įrašytos šalys Kioto protokolo priėmimo dieną ar anksčiau savo pirmame nacionaliniame pranešime, pateiktame pagal JTBBKKK 12 straipsnį.

Kioto protokolą ratifikavo dauguma šalių, tačiau Australija, Lichtenšteinas, Monakas, Rusija ir JAV delsė tai padaryti. Bet užteko Rusijos, kuri atsakinga už 17.4 % pasaulinio 1990 m. CO₂ emisijų kiekio, žengto lemiamo žingsnio, kai ji ratifikavo Kioto protokolą ir jis pagaliau įsigaliojo 2005 m. vasario 16 d. Šiuo metu JAV yra vienintelė pasaulio valstybė iš Kioto protokolą pasirašiusių šalių, kuri dar neratifikavo Kioto protokolo.

Kioto protokole numatyta šio tarptautinio susitarimo denonsavimo procedūra. Praėjus trejiems metams po to, kai Kioto protokolas įsigaliojo kuriai nors šaliai, toji šalis bet kuriuo metu gali denonsuoti protokolą pateikusi depozitarui pranešimą raštu¹². Kioto protokolo depozitaras yra Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius. Toks denonsavimas įsigalioja praėjus vieneriems metams po to, kai depozitaras gauna pranešimą apie denonsavimą. Taip pat laikoma, kad šalis, denonsavusi JTBBKKK, taip pat denonsuoja ir jos Kioto protokolą.

Kadangi Kioto protokolas iš esmės apima daugumą ekonomikos sektorių, jis laikomas pažangiausiu kada nors priimtu tarptautiniu susitarimu dėl aplinkos ir ekonominio vystymosi. Kioto protokolas parodė, jog dauguma pramoninių šalių yra pasiryžusios keistis, kad išgelbėtų pasaulio klimatą, tačiau jau per derybas prieš šio protokolo pasirašymą buvo aišku, kad jo nepakaks klimato kaitai sustabdyti.

Pagal Kioto protokolą Europos Sąjunga įsipareigojo sumažinti šiltnamio dujų išmetimą 8 % per pirmąjį laikotarpį 2008-2012 m. Šis tikslas yra padalintas visoms ES valstybėms narėms pagal teisiškai įpareigojantį susitarimą, kuris nustato individualius emisijų tikslus kiekvienai valstybei. 2002 m. gegužės 31 d. ES ir visos 15 tuometinių valstybių narių ratifikavo Kioto protokolą.

Kai kurie mokslininkai, pavyzdžiui, Richard Lindzen, David Wojick, Hendrik Tennekes, abejojo Kioto protokolo moksliniu pagrindu, tvirtindami, jog nėra aiškių sąsajų tarp šiltnamio dujų emisijų augimo ir klimato kaitos. Tarpvyriausybės klimato

---

¹¹ *Cit. op.* 6, 25 str. 1 d.

¹² *Cit. op.* 6, 27 str.

kaitos programos Ketvirtasis įvertinimo pranešimas¹³, paskelbtas 2007 metais, nutraukė ankstesnes diskusijas. Šis pranešimas, paruoštas mokslininkų iš viso pasaulio, įrodė žmogaus veiklos tiesioginį poveikį klimato kaitai ir išsklaidė visas abejones dėl šiltnamio dujų emisijų augimo ir klimato kaitos priežastinio ryšio. Politiškai svarbu, kad vyriausybės patvirtino Ketvirtąjį įvertinimo pranešimą bendru sutarimu, ir tai tapo tvirtu pagrindu tolimesniems politiniams sprendimams klimato kaitos klausimais.

Kioto protokolas įgalina šalis keisti leidžiamų emisijų lygį per išpareigojimo laikotarpį, prekiaujant Kioto protokolo vienetais su kitomis šalimis. Ši prekyba vykdoma per taip vadinamus Kioto mechanizmus – emisijų prekybą, bendrą įgyvendinimą (toliau - BĮ) ir švarios plėtos mechanizmą (toliau - ŠPM). Šalys turi atitikti specifinius metodologinius reikalavimus ir kriterijus, kad turėtų teisę dalyvauti šiuose mechanizmuose. Šie tinkamumo kriterijai padeda užtikrinti, kad šalis tiksliai atsiskaitytų už savo emisijas ir nustatytąją normą. Šie trys Kioto mechanizmai vadinami „lanksčiais“ dėl jų paskirties – suteikti šalims „lankstumą“, pasirinkimo laisvę tarp priemonių, skirtų pasiekti Kioto protokole numatytus tikslus.

Kioto vienetai, gauti iš kitos šalies pagal Kioto mechanizmus, pridedami prie šalies nustatytos normos, o Kioto vienetai, pervesti kitai šaliai pagal Kioto mechanizmus, yra atimami iš šalies nustatytos normos. Kiekvienos valstybės naudojimas Kioto mechanizmais turi būti papildomas šalia nacionalinių priemonių, kad šalis nesiektų savo išpareigojimų laikymosi vien tik įgydama Kioto vienetus¹⁴. Kioto vienetus šalis gali panaudoti atsiskaitydama už šiltnamio dujų emisijas, taip padengdama trūkstamus šiltnamio dujų apyvartinius taršos leidimus (toliau - ATL).

Kioto mechanizmai suteikia šalims tam tikrą laisvę siekiant savo emisijų sumažinimo tikslų. Šie rinkos dėsniais paremti mechanizmai leidžia išsivysčiusiems šalims uždirbti prekiaujant emisijų kreditais per projektus, įgyvendinamus kitose išsivysčiusiose ar besivystančiose šalyse, kuriuos jos gali panaudoti išpareigojimų laikymuisi. Trys Kioto mechanizmai parodo ekonomiškai optimalias galimybes sumažinti emisijas ir padeda pritraukti privataus kapitalo iniciatyvą siekiant emisijų sumažinimo. Besivystančių valstybių gaunama nauda pasireiškia technologijų perdavimo ir investicijų forma bendradarbiaujant su pramoninėmis valstybėmis per ŠPM.

BĮ projektai vykdomi tose šalyse, kurios taip pat turi emisijų mažinimo tikslus, o

---

¹³ IPCC Fourth Assessment Report [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ipcc.ch/ipccreports/assessments-reports.htm>>.

¹⁴ Kyoto Protocol Reference Manual on Accounting of Emissions and Assigned Amounts [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-06], p. 9. Prieiga per internetą: <http://unfccc.int/files/national_reports/accounting_reporting_and_review_under_the_kyoto_protocol/application/pdf/rm_final.pdf>.

ŠPM projektai vykdomi šalyse, neturinčiose emisijų mažinimo tikslų. Visų trijų Kioto mechanizmų loginis pagrindas yra tai, kad šiltnamio dujų emisijos yra globalinė problema ir kad visiškai nesvarbu, kurioje pasaulio vietoje yra pasiekiami šiltnamio dujų emisijų sumažinimai. Tokiu būdu emisijos gali būti mažinamos ten, kur tai padaryti yra pigiausia.

Emisijų prekyba, kaip numatyta Kioto protokolo 17 straipsnyje, įgalina JTBBKKK I priedo šalis pervesti Kioto vienetus arba juos įsigyti iš kitos I priedo šalies. Šalys, įrašytos į B priedą, gali dalyvauti prekiaujant išmetamaisiais teršalais, siekdamos įvykdyti savo įsipareigojimus pagal protokolo 3 straipsnį¹⁵. Šalis gali įsigyti neribotą kiekį Kioto vienetų. Tačiau šalies perduodamų Kioto vienetų kiekis yra ribojamas pagal šalies įsipareigojimų laikotarpio rezervą. Šis rezervas yra minimalus vienetų kiekis, kurį šalis privalo turėti nacionaliniame registre visuomet.

I priedo šalys gali pasirinkti, kokioje - nacionalinėje ar regioninėje emisijų prekybos sistemoje dalyvauti. Nors Kioto protokolą neįvardija nacionalinės ar regioninės emisijų prekybos, Kioto emisijų prekyba suformuoja sistemą, pagal kurią gali funkcionuoti nacionalinės ir regioninės prekybos sistemos, kadangi yra naudojami Kioto vienetai ir jie turi atspindėti atsiskaitant už Kioto protokolo įsipareigojimų vykdymą.

Bet koks vienetų pervedimas tarp subjektų skirtingose šalyse pagal nacionalinę ar regioninę prekybos sistemą turi būti atliekamas pagal Kioto protokolo taisykles. Subjektas gali būti kompanija, įrenginio operatorius ar brokeris, turintis šalies leidimą turėti emisijas ar prekiauti jomis. Kioto protokolą numato tiek regioninės, tiek nacionalinės emisijų prekybos sistemos galimybę. Europos Sąjungos emisijų prekybos sistema yra regioninės prekybos sistemos, veikiančios pagal Kioto protokolo schemą, pavyzdys, o atskira Jungtinės Karalystės taršos vienetų prekybos sistema - nacionalinės prekybos sistemos, funkcionuojančios pagal Kioto protokolą, pavyzdys.

Emisijų prekybos sistemose dalyvaujantiems subjektams yra skiriamas tam tikras emisijų leidimų kiekis ir nustatomi emisijų įsipareigojimai, kuriuos jie turi įvykdyti. Priklausomai nuo prekybos sistemos taisyklių, tie įsipareigojimai gali būti įvykdyti pateikiant nustatytos normos vienetus (toliau - NNV), taršos mažinimo vienetus (toliau - TMV), patvirtintus taršos mažinimo vienetus (toliau - PTMV) ar ATL.

Pagal Kioto protokolą, BĮ ir ŠPM projektai turi padėti pramoninėms valstybėms įvykdyti dalį jų emisijų sumažinimo įsipareigojimų vykdant emisijas mažinančius projektus kitose šalyse. Pagrindinė sąlyga gauti Kioto kreditus dėl pasiektų sumažinimų yra tai, kad projektai pasireiškia realia, apskaičiuojama ir ilgalaike nauda mažinant klimato kaitą.

---

¹⁵ *Cit. op.* 6, 17 str.

BĮ ir ŠPM projektų esmė yra panaši į emisijų prekybos pagrindą: nesvarbu, kurioje Žemės vietoje sumažinamos emisijos, kadangi klimato kaita yra globalinė problema. Svarbiausia, kad emisijų mažinimas vykdomas ir emisijų sumažinimas pasiekiamas būtent ten, kur tai padaryti yra pigiausia, ir būtent tokiu būdu, kuris yra rentabiliausias. BĮ ir ŠPM projektų kreditų susiejimas su emisijų prekybos sistema sumažina joje dalyvaujančių subjektų įsipareigojimų vykdymo išlaidas.

Plačiau BĮ ir ŠPM projektai nagrinėjami skyriuje „Kioto mechanizmų įgyvendinimas ES“.

Daug vykusių diskusijų dėl Kioto mechanizmų buvo susijusios su jų integralumo užtikrinimu. Buvo reiškiamas susirūpinimas, ar mechanizmai JTBBKKK I priedo šalims nesuteiks teisės teršti ir nesudarys sąlygų keistis fiktyviais Kioto kreditais, kurie pakenktų Kioto protokolo aplinkosauginiams tikslams. Todėl Kioto protokolo ir tolesnių susitarimų derybininkai siekė sukurti tokią Kioto mechanizmų veikimo sistemą, kuri užtikrintų mechanizmų rentabilumą ir išsklaidytų abejones dėl mechanizmų integralumo, nešališkumo ir teisingumo.

Po Kioto protokolo priėmimo toliau vyko derybos dėl numatytų mechanizmų detalių ir įgyvendinimo taisyklių. Iki Kioto protokolo įsigaliojimo šalims dar teko ilgai diskutuoti, ginčytis ir derėtis, kol buvo pasiektas galutinis susitarimas, įvykdytas reikalavimas ratifikuoti Protokolą reikiamam šalių skaičiui, kad neliktų jokių kliūčių jo įsigaliojimui. Derybos buvo baigtos 2001 metais Marakešo susitarimais¹⁶. 2001 m. spalio 29 d. - lapkričio 10 d. Marakeše, Maroke, vykusioje Septintojoje Konvencijos šalių konferencijoje buvo detalizuotas Kioto protokolo įgyvendinimo mechanizmas. Šios konferencijos metu pasiekti susitarimai vadinami Marakešo susitarimais.

Po 2000 m. lapkričio mėnesį nepavykusių derybų dėl klimato kaitos Hagoje, Olandijoje, Kioto protokolą buvo pasmerktas žlugti. Tačiau po aštuonių mėnesių Bonoje, Vokietijoje, šalys vėl susirinko, kad priimtų politinį susitarimą, kuris nustatė gaires tokiems esminiams klausimams kaip „lankstieji“ mechanizmai ar finansavimas. Marakeše vykusioje konferencijoje buvo baigti ir susisteminti Bonos susitarimo klausimai.

Marakešo konferencijoje šalys priėmė keletą svarbių sprendimų, susijusių su emisijų vienetų prekyba. Nutarta, jog I priedo šalys gali perkelti iš vieno įsipareigojimų laikotarpio į kitą NNV, kurių joms nebereikia siekiant emisijų sumažinimo tikslų. TMV ir PTMV, generuojamų atitinkamai BĮ ir ŠPM projektuose, dalis pirminėje nustatytoje normoje ribojama iki 2,5 %. Kiekviena šalis privalo laikyti emisijų vienetus

---

¹⁶ The Seventh Session of the Conference of the Parties to the Convention. Decisions 2/CP.7 – 14/CP.7 (FCCC/CP/2001/13/Add.1).

įsipareigojimų laikotarpio rezerve, kurio dydis sudarytų 90 % jai leidžiamų emisijų. Įsipareigojimų laikotarpio rezervo paskirtis – apsaugoti nuo per didelio emisijų vienetų kiekio pardavimo rizikos.

Marakešo susitarimais buvo sukurtas naujas „pašalinimo vienetas“ I priedo šalyse sugeneruotiems absorbentų (kitaip - teršalų sugėrėjų) kreditams. Tokie vienetai gali būti naudojami tik tuo įsipareigojimų laikotarpiu, per kurį jie buvo sugeneruoti ir negali būti naudojami būsimiems įsipareigojimų laikotarpiais. Šalims leidžiama pasiekti dalį emisijų sumažinimo tikslų per keturių tipų žemės naudojimo, žemės naudojimo pakeitimo ir miškininkystės veiklas: miško valdymą, pasėlių valdymą, ganyklų valdymą, atsodinimą. Šios veiklos, paprastai vadinamos absorbentų veikla, sugeria anglį iš atmosferos ir sulaiko ją augaluose, dirvoje ir kituose organiniuose dariniuose. Kiekvienai I priedo šaliai buvo skirtas atitinkamas anglies absorbavimo kiekis tonomis, kad ji galėtų atsiskaityti už įsipareigojimų vykdymą per miškų valdymo veiklą.

Sutinkamai su Bonos susitarimu, Marakešo susitarimai riboja absorbentų projektų dalį ŠPM projektuose, leidžiant tik miško apsodinimą ir atsodinimą. Pirmuoju įsipareigojimų laikotarpiu I priedo šalių PTMV, gautų iš tokių projektų, naudojimas ribojamas iki 1 % šalies nustatytoje normoje.

Dar prieš Septintąją Konvencijos šalių konferenciją Rusija ginčijo Bonoje jai paskirtą anglies absorbavimo kiekį miško valdymui ir reikalavo, jog jis būtų beveik padvigubintas nuo 17,6 iki 33 milijonų tonų anglies. Rusija atidėliojo Marakešo susitikimo išvadas ir galutinius susitarimus, kol gavo reikalautą anglies absorbavimo kiekį - 33 milijonus tonų, ir tada pareiškė, jog Marakešo susitarimai atveria kelią Rusijai ratifikuoti Kioto protokolą.

Marakešo susitarimuose atsispindi atitikimo reikalavimai valstybėms, siekiančioms dalyvauti Kioto mechanizmuose - valstybė turi būti Kioto protokolo šalimi, turinti nustatytąją normą, nacionalinę emisijų apskaičiavimo sistemą, nacionalinį registrą, pateikusi inventoriaus aprašą, papildomą informaciją, įrodančią, kad ji laikosi įsipareigojimų dėl emisijų sumažinimo.

Taip pat BĮ priežiūrai buvo sukurtas BĮ priežiūros komitetas, panašus į ŠPM vykdomąją tarybą, kuri buvo išrinkta Marakešo susitikimo metu. Marakešo susitarimai nustato, kaip šalis turi skaičiuoti ir fiksuoti metines emisijas. Naudodama Tarptautinės klimato kaitos programos geriausios praktikos standartus, kiekvienos šalies nacionalinė sistema privalo užtikrinti į rinką patenkančių Kioto kreditų kokybę.

Marakešo susitarimai apima ir tarptautinę ataskaitų sistemą, skirtą fiksuoti visus Kioto kreditų įsigijimus bei perleidimus ir apskaičiuoti, ar šalis pasiekė emisijų

sumažinimo tikslus įsipareigojimų laikotarpio pabaigoje. Į ataskaitų sistemą įeina tarptautinis sandorių žurnalas, administruojamas Kioto protokolo sekretoriato, kuris registruoja NNV, TMV, PTMV bei pašalinimo vienetų išdavimą, perleidimą, įgijimą ir panaikinimą.

Pasiekę susitarimą Marakeše 2001 m. lapkričio mėnesį, 170 šalių delegatai padėjo tvirtus teisinius pagrindus Kioto protokolo ratifikavimui. Po devyniasdešimties dienų, kai Kioto protokolą ratifikavo Rusija, 2005 m. vasario 16 d. įsigaliojo Kioto protokolas.

Kadangi Kioto protokolo galiojimo laikotarpis yra ribotas, būtina nustatyti konkrečias tolimesnės kovos su klimato kaita po 2012 m. priemones. 2005 m. lapkričio 28 d. – gruodžio 9 d. Monrealyje, Kanadoje, įvyko pirmasis Kioto protokolo šalių susitikimas, kuris sutapo su JTBBKKK šalių konferencijos vienuoliktąja sesija. Ši konferencija buvo sėkminga, kadangi buvo priimta daugiau nei 40 sprendimų, stiprinančių pasaulines pastangas kovoje su klimato kaita, o paskutinę konferencijos dieną buvo oficialiai priimtas sprendimas tartis dėl Kioto protokolo galiojimo pratęsimo po 2012 m.

2 skyrius. Kovos su klimato kaita kryptys, pasibaigus Kioto protokolo galiojimui

Konvencijos šalių konferencijos tryliktojoje sesijoje ir Kioto protokolo šalių trečiajame susitikime, vykusiame Bali mieste, Indonezijoje, 2007 m. gruodžio 2-14 d., dalyvavo daugiau kaip 180 pasaulio valstybių atstovai, mokslininkai bei stebėtojai iš tarptautinių ir nevyriausybinėse organizacijų. Pagrindinis Bali konferencijos tikslas buvo suformuoti gaires tarptautiniam susitarimui, kuris reglamentuotų tarptautinę kovą su klimato atšilimu po 2012 m., kai baigsis Kioto protokolo galiojimas, buvo siekiama pradėti derybas dėl naujos sutarties, suformuoti šių derybų darbotvarkę bei pasiekti susitarimą dėl to, kada šios derybos turėtų būti baigtos.

Bali konferencijos pradžioje grupė mokslininkų paragino politikus pasiekti susitarimą. Daugiau nei 200 garsiausių pasaulio klimato kaitos specialistų pasirašė peticiją¹⁷, kurioje raginama iki 2050 m. per pusę sumažinti dujų, skatinančių klimato atšilimą, kiekį. Dokumente teigiama, kad šiuo metu ištirta, jog klimato atšilimas 90 proc. yra susijęs su žmogaus veikla, o CO₂ kiekis Žemės atmosferoje gerokai didesnis nei per paskutinius 650 tūkstančių metų. Mokslininkų teigimu, kad vidutinė temperatūra Žemėje būtų išlaikyta ne didesnė kaip 2 °C, palyginti su jos lygiu prieš visuotinę industrializaciją,

---

¹⁷ 2007 Bali Climate Declaration by Scientists [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.climate.unsw.edu.au/bali>>.

būtinai tarptautinės bendruomenės pritarimas peticijoje nurodytam tikslui.

Bali konferencijoje valstybių pozicijos dėl Kioto protokolą pakeisiančio susitarimo labiausiai nesutapo dėl to, ar naujoje sutartyje turėtų būti apibūdinti privalomi įsipareigojimai bei konkretūs uždaviniai, nustatantys šiltnamio dujų kiekio mažinimą, ar neįsipareigojantys ir deklaratyvūs siekiai, bei kokius įsipareigojimus turėtų prisiimti besivystančios pasaulio ekonomikos, t.y. Kinija, Indija, Brazilija.

Bali konferencijoje Australijai paskelbus, jog ji prisijungia prie Kioto protokolo, JAV faktiškai liko viena šios sutarties skeptikų stovykloje. JAV tiek prieš konferenciją, tiek jos metu atkakliai laikėsi pozicijos „prieš“ konkrečius įsipareigojimus dėl klimato atšilimą sukeliančių dujų kiekio mažinimo, ir argumentavo tuo, kad naujoji sutartis nebūtų efektyvi, jeigu pagal ją kovoje su klimato kaita didesnio vaidmens nevaidintų besivystančios ekonomikos, ir kad privalomi įsipareigojimai bei konkretūs dujų emisijų mažinimo uždaviniai gali pakenkti ekonomikos augimui, kuris yra būtinas, norint skirti kuo daugiau lėšų technologijoms, padėsiančioms kovoti su klimato kaita. JAV siūlė tokį įsipareigojimų režimo modelį, pagal kurį kiekviena valstybė ar jų blokas atskirai apibrėžtų savo indėlį kovoje su klimato atšilimu.

ES savo poziciją, kuri buvo suderinta prieš Bali konferenciją, ES aplinkos ministrų susitikime, grindė šiltnamio dujų emisijų kiekio sumažinimu 25–40 proc. iki 2020 m., lyginant su 1990 m. rodikliais. Reikėtų pabrėžti, kad tokią ES poziciją rėmė Indonezija, Ramiojo vandenyno salų grupė, potencialiai daugiausia galinčios nukentėti nuo klimato atšilimo.

Sparčiai besivystančios valstybės, tokios kaip Kinija, Indija, Brazilija, teigė, kad besivystančios valstybės neturėtų būti prilyginamos išsivysčiusioms šalims kovos su klimato atšilimu kontekste. Minėtų šalių požiūriu, toks modelis, kuriame visos pasaulio valstybės prisiimtų tokius pačius įsipareigojimus, būtų neteisingas, nes JAV ir kitos industrializuotos Vakarų valstybės šiltnamio dujas į atmosferą išmeta žymiai ilgesnį laiko tarpą nei besivystančios ekonomikos.

Galutinėje Bali konferencijos deklaracijoje¹⁸ buvo susitarta, kad yra būtina gerokai sumažinti išmetamųjų dujų, skatinančių klimato pokyčius, emisijos kiekį, siekiant užkirsti kelią neigiamiems klimato atšilimo padariniams. Dokumente nurodomos mokslininkų rekomendacijos nustatyti dujų emisijų sumažinimą nuo 25 iki 40 proc., tačiau šie skaičiai nebuvo apibrėžti kaip konkretūs uždaviniai. Taip pat nutarta, jog derybos dėl susitarimo, pakeisiančio Kioto protokolą, turėtų trukti 2 metus ir turėtų būti užbaigtos 2009 m.,

---

¹⁸ The Thirteenth Session of the Conference of the Parties to the Convention. Decision 1/CP.13 (FCCC/CP/2007/6/Add.1).

siekiant užsitikrinti pakankamai laiko naujos sutarties ratifikavimui iki 2012 m. Be to, buvo pasiektas susitarimas, kad derybose turėtų būti nurodyti įsipareigojimai dėl dujų emisijų labiausiai industrializuotoms pasaulio valstybėms, o besivystančios šalys raginamos taip pat apibrėžti savo veiksmus, siekiant kontroliuoti šiltnamio dujų kiekį.

Vertinant konferencijos rezultatus, reikėtų pabrėžti, kad pagrindinis tikslas – suformuoti gaires tarptautiniam susitarimui, kuris reglamentuotų tarptautinius veiksmus, siekiant apriboti galimą globalią klimato kaitos žalą po 2012 m. – buvo pasiektas. Į derybų dėl Kioto protokolą pakeisiančio tarptautinio susitarimo procesą buvo įtraukta ir JAV – pagrindinė šio dokumento skeptikė ir konkrečių uždavinių, mažinant į atmosferą išmetamų dujų kiekį, priešininkė. Per 2 metų derybų procesą oficiali JAV pozicija gali dar labiau pasikeisti, kadangi tikimasi, kad po 2008 m. JAV prezidento rinkimų suformuota naujoji valstybės administracija bus palankesnė konkreitiems tikslams nei savanoriškų veiksmų modeliui. Pagrindine problema, derantis dėl Kioto protokolo „įpėdinio“, gali tapti ne JAV, o besivystančių valstybių, su Kinija priešakyje, pozicija, kuri užkerta kelią tarptautinės bendruomenės pastangoms aktyviau įtraukti besivystančias šalis į kovą su klimato kaita.

III DALIS. ES teisinės priemonės sprendžiant klimato kaitos problemas

1 skyrius. Kioto protokolo mechanizmų įgyvendinimas ES

1.1. ATL prekybos sistema

Europos Sąjunga, kaip regioninė organizacija, kurios ekonomika - viena pažangiausių pasaulyje, yra pajėgi rodyti pavyzdį kovojant su klimato kaita. Per derybas dėl Kioto protokolo 15 tuometinės ES narių užsibrėžė ypač nelengvą tikslą – iki 2012 m. sumažinti bendrą ŠESD emisiją 8 %, palyginti su 1990 m. Europos Sąjunga JT BKKK Kioto protokolą ratifikavo 2002 m. gegužės 31 d.¹⁹ Siekiant šio bendro tikslo buvo sutarta dėl kiekvienos valstybės indėlio, kuris priklauso nuo šalies ekonominės padėties ir pramonės struktūros. Dauguma valstybių turi sumažinti savo emisiją, kai kurioms leidžiama ją padidinti iki tam tikros ribos, dar kitos privalo ją išlaikyti tokią pat kaip baziniais metais. Kioto protokolo tikslai atskiroms ES valstybėms narėms sumažinti šiltnamio dujų išmetimus lyginant su baziniais metais: Austrija – 13 %, Belgija – 7,5 %, Bulgarija – 8 %, Čekija – 8 %, Danija – 21 %, Estija – 8 %, Suomija - 0 %, Prancūzija - 0 %, Vokietija – 21 %, Graikija + 25 %, Vengrija – 6 %, Airija + 13 %, Italija – 6,5 %, Latvija – 8 %, Lietuva – 8 %, Liuksemburgas – 28 %, Nyderlandai – 6 %, Lenkija – 6 %, Portugalija + 27 %, Rumunija – 8 %, Slovakija – 8 %, Slovėnija – 8 %, Ispanija + 15 %, Švedija + 4 %, Jungtinė Karalystė – 12,5 %. Kiprui ir Maltai nebuvo nustatyta jokių konkrečių emisijų sumažinimo tikslų²⁰.

Nuo 2005 m. pasaulyje veikia ar yra vystomos penkios rinkos, kuriose prekiaujama ATL: ES ATL prekybos sistema, Jungtinės Karalystės taršos vienetų prekybos sistema, Naujojo Pietų Velso prekybos sistema, Čikagos klimato mainų sistema (birža) ir Kalifornijos klimato veiksmų registras²¹. Taip pat planuojama įtvirtinti ir įgyvendinti Kanados emisijų prekybos sistemą. Iš šių paminėtų šiltnamio dujų rinkų ES ATL prekybos sistema yra didžiausia.

¹⁹ 2002 m. balandžio 25 d. Europos Tarybos sprendimas 2002/358/EB dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo patvirtinimo Europos bendrijos vardu ir bendro jame numatytų įsipareigojimų vykdymo (OL, 2002 L 130, p. 1).

²⁰ Climate change: EU on track towards Kyoto target but efforts must be maintained, projections show, (IP/07/1774) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1774>>.

²¹ Domestic Emission Trading Schemes [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.ieta.org/ieta/www/pages/index.php?IdSiteTree=85>>.

Europos Sąjunga, siekdama sumažinti šiltnamio dujų išmetimus į atmosferą ir parodyti iniciatyvą likusioms pasaulio šalims dar iki Kioto protokolo įsigaliojimo, 2003 metų spalio 13 dieną priėmė Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB, nustatančią šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje ir iš dalies keičiančią Tarybos direktyvą 96/61/EB²². Tai pirmoji tarptautinė anglies dvideginio emisijų leidimų sistema pasaulyje.

Pagal minėtą direktyvą visos Europos Sąjungos šalys nuo 2005 metų apribojo nustatytų ūkio šakų įmonių bendrą taršą anglies dvideginiu, išmetamu į atmosferą, deginant iškastinį kurą ar vykstant cheminiams procesams.

ATL – tai tonos anglies dioksido ekvivalento išmetimo per nustatytą laiką leidimas, kuris galioja tik siekiant, kad būtų laikomasi šios direktyvos reikalavimų, ir kuri galima perleisti pagal šios direktyvos nuostatas²³.

Įmonės, gavusios ATL, turi teisę juos parduoti, jeigu jų veiklos procese susidaro mažiau šiltnamio dujų nei turimas taršos leidimų kiekis. Pirmame ATL prekybos etape, 2005–2007 m., buvo prekiaujama tik CO₂ emisijomis ir prekiaavo tik šie sektoriai: energetika, naftos perdirbimas, kokso gamyba, mineralinių medžiagų apdirbimas, cemento gamyba, stiklo gamyba, keramikos, celiuliozės, popieriaus, kartono, metalo ir plieno gamyba. Antrame prekybos emisijomis etape 2008-2012 m. prekiaujama visomis šiltnamio dujomis.

Bendros šalių taršos kvotos yra išdalinamos atskiroms įmonėms, suteikiant įmonėms ribotą ATL kiekį. ATL įmonėms paskirstomi kiekvienos šalies įpareigotos institucijos.

Sandoriai su taršos leidimais privalo būti fiksuojami JTBBKK Tarptautiniame sandorių žurnale. Tai yra tiesioginės kreipties registras, kuriame fiksuojamas ATL perdavimas iš parduodančios šalies perkančiajai.

Išsivysčiusios šalys privalo sukurti nacionalinį registrą, kuriame būtų laikomi ATL. Tokie nacionaliniai registrai yra tarsi banko sąskaitos, kuriose laikomas tam tikras turimų ATL kiekis. Tam, kad registre būtų galima atlikti sandorius, registrai yra sujungiami su JTBBKK Tarptautiniu sandorių žurnalu. Registruose fiksuojami duomenys apie Kioto vienetų perdavimus tarp valstybių bei šalies subjektų.

Valstybė savajame Nacionaliniame registre pati sau sukuria nacionalinę sąskaitą. Valstybė tvarko turimus ATL; prekiaudama vienetais su kita valstybe ji gali pervesti vienetus iš savo pačios sąskaitos į kitos valstybės sąskaitą registro sistemoje. Jei sandoris

---

²² OL, 2003 L 275, p. 631.

²³ *Ibid.*, 3 str.

yra vietinis, vienetų perdavimas vyksta nacionaliniame registre, jei vienetai perduodami kitai valstybei, sandoris įgyvendinamas per Tarptautinį sandorių žurnalą.

Norint turėti veikiančią ES ATL prekybos sistemą, sukurta analogiška nacionalinių registru sistema. Dėl šios priežasties ES sukūrė Nepriklausomą Bendrijos sandorių žurnalą, apjungiantį visų valstybių narių nacionalinius registrus.

Pagal Direktyvos 2003/87/EB reikalavimus, iki ES prekybos emisijomis įgyvendinimo pradžios šalys narės Europos Komisijai (toliau - EK) turėjo pateikti nacionalinį paskirstymo planą (toliau - NPP), kuriame turėjo numatyti pradinį ir užsibrėžtą sumažinti emisijų kiekį atskiriems įrenginiams numatytuose sektoriuose bei apsispręsti dėl ATL pirkimo schemų, nustatant pirmajame periode parduotų teršalų užskaitų sąlygas antrajame periode. Direktyvoje 2003/87/EB yra nurodyti NPP rengimo kriterijai, tarp kurių pagrindiniai yra šie:

- a) Vykdyti Kioto protokolo reikalavimus;
- b) NPP negali būti teikiama pirmenybė tam tikriems įrenginiams arba veiklos rūšims, ATL paskirstymo principai neturi diskriminuoti atskirų sektorių ir įmonių;
- c) Bendras paskirtinų ATL skaičius neturi būti didesnis nei reikalinga;
- d) Paskirtinų ATL skaičius yra nustatomas įvertinant emisijų mažinimo technologinį potencialą;
- e) NPP turi būti suderintas su kitais Bendrijos teisiniais ir politiniais dokumentais;
- f) NPP turi būti numatytas ATL rezervas naujiems įrenginiams ir rezervas BĮ projektams.

Pagal Direktyvą 2003/87/EB, nei vienos ES valstybės nustatytų ūkio šakų įmonė negalės vykdyti veiklos, susijusios su anglies dvideginio emisijomis, nepateikusi atitinkamo kiekio ATL. Trijų metų laikotarpiui, prasidedančiam 2005 m. sausio 1 d., valstybės narės bent 95 % leidimų skiria nemokamai. Penkerių metų laikotarpiui, prasidedančiam 2008 m. sausio 1 d., valstybės narės bent 90 % leidimų skiria nemokamai²⁴.

Pirmajam trejų metų laikotarpiui kiekviena valstybė narė nusprendė, kiek iš viso ATL ji skirs tam laikotarpiui ir kiek ATL ji skirs kiekvieno įrenginio operatoriui. Šis sprendimas priimamas bent prieš tris mėnesius iki laikotarpio pradžios ir grindžiamas parengtu jos NPP bei deramai atsižvelgiant į visuomenės pastabas.

Penkerių metų laikotarpiui, kuris prasidėjo 2008 m. sausio 1 d., ir kiekvienam vėlesniam penkerių metų laikotarpiui kiekviena valstybė narė nusprendžia dėl bendrojo

---

²⁴ *Ibid.*, 10 str.

ATL, kuriuos ji skiria tam laikotarpiui, skaičiaus ir pradeda tą ATL skyrimo kiekvieno įrenginio operatoriui procesą. Šis sprendimas priimamas bent prieš dvylika mėnesių iki atitinkamo laikotarpio pradžios ir grindžiamas valstybės narės NPP bei deramai atsižvelgiant į visuomenės pastabas.

Direktyva 2003/87/EB nustato, kad bauda už perteklinį pašalintų šiltnamio dujų kiekį – 100 eurų už kiekvieną CO₂ ekvivalento toną, pašalintą iš to įrenginio, už kurį operatorius neatsisakė ATL. Sumokėjęs baudą už pašalintas perteklines šiltnamio dujas, operatorius neatleidžiamas nuo įsipareigojimo atsisakyti ATL skaičiaus, atitinkančio tą perteklinį šiltnamio dujų kiekį, kuris susidarytų, jeigu būtų atsisakoma kitų kalendorinių metų ATL. Per pirmąjį trejų metų laikotarpį valstybės narės už perteklinį pašalintų šiltnamio dujų kiekį taikė mažesnę – 40 eurų baudą už kiekvieną CO₂ ekvivalento toną, pašalintą iš to įrenginio, dėl kurio operatorius neatsisakė ATL.

Rengiant NPP, daugiausia dėmesio buvo skirta bendrajam ATL kiekiui, po to jį paskirstant atskiriems sektoriams ir konkrečioms įmonėms bei įrenginiams. Nustatant bendrąjį ATL kiekį, būtina laikytis šių Direktyvos 2003/87/EB III priede numatytų kriterijų:

1. Bendrasis nustatytas ATL kiekis turi atitikti šalies prisiimtus Kioto protokolo įsipareigojimus ir būti ne didesnis, nei reikalinga.

2. Bendrasis nustatytas ATL kiekis turi atitikti esamas ir prognozuojamas ŠD emisijas, įvertinus šalies pasiektą ir numatomą pažangą, siekiant įgyvendinti Kioto protokolo įsipareigojimus.

3. Nustatytas ATL kiekis turi atitikti veiklos rūšių, kurias apima ATL prekybos schema, taršos mažinimo potencialą, tarp jų ir technologinį.

4. Nustatytas taršos leidimų kiekis turi atitikti Europos Bendrijos įstatyminę bazę bei politikos instrumentus.

Bendrasis nustatytas ATL kiekis turi atitikti prisiimtus Kioto įsipareigojimus, atsižvelgiant į emisijų, kurias apima ATL schema dalį visose ŠESD emisijose ir numatytas energetikos ir emisijų mažinimo politikos priemones ir neturėtų būti didesnis, nei reikalinga. Bendrasis nustatytas ATL kiekis turi atitikti esamas ir prognozuojamas ŠESD emisijas, įvertinus pasiektą ir numatomą pažangą, siekiant įgyvendinti Kioto protokolo įsipareigojimus. Nustatytas ATL kiekis turi atitikti veiklos rūšių, kurias apima ATL schema, taršos mažinimo potencialą, tame tarpe technologinį. Galima paskirstyti ATL kiekvienos veiklos rūšiai pagal vidutines CO₂ emisijas, būtinas tam tikros rūšies produkcijai pagaminti bei kiekvienos veiklos rūšies emisijų sumažinimo potencialą. Nustatytas ATL kiekis turi atitikti EB įstatyminę bazę bei politikos instrumentus.

Bendrasis ATL kiekis yra nustatomas “iš viršaus”, analizuojant ŠESD emisijų dinamiką viso ūkio mastu. Bendrasis ATL kiekis taip pat yra nustatomas “iš apačios”, analizuojant ŠESD emisijas įmonių, įeinančių į ATL prekybos sistemą, lygmenyje. Tuomet atliekamas abiem metodais gautų duomenų palyginimas.

Jeigu “iš apačios” metodas duoda didesnius įvertinimus nei metodas “iš viršaus”, tai taršos leidimų skaičius turi būti sumažintas arba šalis turi numatyti papildomas taršos mažinimo priemones sektoriuose, kurių neapima prekybos taršos leidimais sistema ir nustatyti didesnę galimą paskirstyti taršos leidimų skaičių. Jeigu metodas “iš apačios” duoda mažesnius ATL įvertinimus, tai galima įrenginiams paskirstyti didesnius taršos leidimų kiekius, jeigu tai neprieštarauja Direktyvos 2003/87/EB III priede nustatytiems kriterijams ir konkurencinei politikai. Kitu atveju galima palengvinti emisijų mažinimo užduotis sektoriams, kurių neapima ATL prekybos sistema, ir skirti mažiau ATL prekiaujančiam sektoriui.

Bendrajam ATL kiekiui nustatyti taip pat gali būti naudojami ir istorinis, prognozavimo bei mažiausių sąnaudų metodas. Istorinis metodas yra naudingas siekiant nustatyti ATL prekyboje dalyvaujančių įmonių CO₂ emisijų dalies kitimą bendrose ŠESD emisijose bei leidžia numatyti būsimas tendencijas bei leidžia numatyti taršos mažinimo priemonių įdiegimo įtaką ŠESD emisijų dinamikai iš ATL prekybos sistemoje dalyvaujančių ir nedalyvaujančių sektorių. Pagal prognozavimo metodą bendras ATL kiekis yra nustatomas remiantis prielaida, kad visų sektorių indėlis į bendras ŠESD emisijas išliks pastovus ir ateityje, nenumatant šiems sektoriams papildomų ŠESD emisijų mažinimo užduočių. Šio metodo taikymas įgalina atsižvelgti į prognozuojamas ŠESD emisijas ir įvertinti šalies pasiektą ir numatomą pažangą, siekiant įgyvendinti Kioto protokolo įsipareigojimus. Mažiausių sąnaudų metodu nustatant bendrąjį ATL kiekį, taršos mažinimo užduotys sektoriams, kuriuos apima prekybos ATL sistema ir neapimtiems sektoriams yra paskirstomos atsižvelgiant į principą, kad bendrosios ŠESD emisijų mažinimo sąnaudos šaliai, siekiant įgyvendinti Kioto protokolo reikalavimus, yra mažiausios.

ES šiltnamio dujų ATL prekybos sistema pradėjo veikti 2005 metais ir ji yra ES klimato kaitos politikos kertinis akmuo. Sistema apima apie 11 500 pramonės įmonių ir maždaug 45 proc. CO₂ taršos Europos Sąjungoje. Kartu su energiją generuojančiais įrenginiais į sistemą įtraukti metalo, kasybos ir miško pramonės objektai. Įtrauktoms į ES ATL prekybos sistemą įmonėms valstybės narės kasmet paskirsto ATL, kuriais galima laisvai prekiauti rinkoje. Kiekvienais metais įmonės turi padengti ATL visą CO₂ taršą, kurią valdžios institucijoms jos nurodo turėjusios ankstesniais metais.

ES ATL prekybos sistema įsibėgėjo greitai. Pirmieji sandoriai dėl ES ATL įvyko jau 2003 metų pradžioje, o per metus prekybos apimtys gerokai išaugo. Pirmosios aktyviai veikti pradėjo Šiaurės ir Vakarų energetikos įmonės, o mažesniu mastu – didelius energetikos išteklius naudojančios įmonės bei Pietų Europos energetikos įmonės.

Nors tikėtasi, kad Rytų Europos įmonės parduos savo leidimus, į rinką jos atėjo gana lėtai, iš dalies dėl to, kad kai kuriose šalyse ATL registrų sistema pradėjo veikti pavėluotai. Taršos leidimų prekybos sistema užtikrina teršalų emisijų mažinimą mažiausiomis sąnaudomis ir maždaug trečdaliu sumažina emisijų mažinimo išlaidas. Neparduoti sutaupyti ATL naudinga tada, jei įmonė ateinančiais metais planuoja gamybos padidėjimą, kuris gali sąlygoti ATL trūkumą, arba jeigu prognozuojama, kad kitais metais ATL rinkos kaina bus didesnė negu einamaisiais metais.

Gamybos ir investicijų planavimas įmonėje gali labai priklausyti nuo įmonės disponuojamo ATL kiekio. Augant gamybai, įmonės gali mažinti šiltnamio dujų išmetimus didinant energijos naudojimo efektyvumą, diegiant technologijas, naudojančias mažiau aplinką teršiantį kurą. Atsiranda ekonominė paskata tokioms investicijoms, kadangi sutaupytus taršos leidimus galima parduoti rinkoje ir taip susigrąžinti dalį investicijų į naujas technologijas. Ypač palankios sąlygos yra sudaromos įmonėms, kurios vietoje iškastinio kuro savo katilinėse degina biokurą, kuris yra laikomas neutraliu CO₂ emisijų požiūriu. Pakeitus iškastinį kurą į biokurą galima visus ATL parduoti.

Leidus prekiauti ATL, tikėtasi sumažinti ŠESD išmetimą į atmosferą. Šiai sistemai įgyvendinti apribojami tam tikrų ūkio šakų įmonių išmetimai. Taigi palaipsniui kiekviena valstybė mažina aplinkos taršą. Tačiau nustatant leidimų kiekį labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nebūtų dirbtinai stabdoma šalies ūkio plėtra. Leidimų sistema tam tikras pramonės šakas skatina diegti naujas, mažai aplinką teršiančias technologijas. ES nori išvengti situacijos, kai įmonės ES naujose narėse turės „nereikalingų“ ATL, kuriuos galės išmesti į rinką, neįgyvendinant jokių ŠESD emisijas mažinančių priemonių. Yra siekiama, kad ATL kaina bendroje Europos rinkoje būtų pakankamai aukšta.

ATL, kaip ir kitų finansinių instrumentų, kuriais prekiaujama biržose, kaina priklauso nuo pasiūlos bei paklausos santykio. Šis santykis panašiai kaip ir akcijų biržose priklauso nuo daugelio ekonominių, politinių bei gamtos faktorių. ATL kaina labai priklauso nuo pasaulinių kuro kainų. Augant pasaulinei naftos ir dujų kainai, Europos energijos gamintojai naudoja daugiau akmens anglies, kas sąlygoja didesnes CO₂ emisijas. Sąsajų galima rasti tarp elektros energijos ir ATL kainų, kadangi elektros energiją gaminanti įmonė savo taršą turi padengti ATL, o tai padidina gamybos kaštus. Kainos taip pat priklauso nuo oro temperatūrų svyravimų, ypačingai nuo žiemos

temperatūrų bei šildymo sezono trukmės - esant šaltai žiemai, ATL kainos auga.

Dar 2002 metais pradėta svarstyti dėl aviacijos įtraukimo į ES ATL prekybos sistemą. 2005 m. rugsėjo 27 d. Europos Komisijos komunikatas „Aviacijos poveikio klimato kaitai mažinimas“²⁵ buvo pateiktas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Svarbu pažymėti, kad tarptautinei aviacijai nėra taikomi JTBBKKK ir jos Kioto protokolo įsipareigojimai ar kokie kiti tarptautiniai įsipareigojimai klimato kaitos srityje. Komunikate numatyta, jog bendras pasirinktų politikos priemonių tikslas turi būti aviacijos poveikio klimato kaitai mažinimas rentabiliu būdu ir šios politikos priemonės turėtų būti pasirinktos taip, kad kuo labiau sumažėtų šiltnamio dujų emisija, o konkurencijos, vykstančios tarp Europos vežėjų ir ne Europos Sąjungoje įsikūrusių vežėjų, iškraipymai būtų kuo mažesni, taip pat kad sumažėtų nesąžiningos konkurencijos tarp ES oro ir kito transporto sektorių. Komunikate pažymima, kad būtina skatinti masiškai pradėti naudoti aviacijoje biodegalus, kuriuose nėra aktyvios anglies, tokiu būdu mažinant klimatą keičiantį poveikį, bei siekti mokslinių ir techninių tikslų norint gerinti orlaivių ir malūnsparnių kuro sunaudojimo efektyvumą.

Komunikate apibrėžta, jog planuojama pradėti nuo specifinių aviacijos taršos leidimų 2011 metais, atliekant skaičiavimus pagal 2004-2006 m. aviacijos taršos lygį. Reikalaujama, kad būtų atliekamas visų ES teritorijoje skraidančių orlaivių CO₂ išmetimo monitoringas nuo 2010 m., taip pat ribojamas orlaiviams išduodamų taršos leidimų kiekis, o orlaivių operatoriams teks atsiskaityti turimais taršos leidimais už išmestus teršalus. Vienas aviacijos taršos leidimas atitiks vieną CO₂ ekvivalento metrinę toną.

Tokia sistema apima visus tarptautinius skrydžius tiek iš ir į ES, tiek ir vidinius ES skrydžius. Į sistemą neįtraukiami tik lėktuvai, skraidinantys mažiau nei 20 žmonių ar sveriantys mažiau nei 20 tonų pakilimo metu, bei kariniai skrydžiai. Numatyta, jog aviacijos sektoriui skirti taršos leidimai galės būti panaudojami tik vykdant orlaivių operatorių įsipareigojimus pateikti leidimus, bet orlaiviai galės įsigyti juos iš kitų sektorių bei pasinaudoti kitais mechanizmais pagal Kioto protokolą, nors jis pats ir neapima tarptautinės aviacijos. Taip pat pabrėžiama, kad pradinį paskirstomų aviacijos išmetamų teršalų leidimų kiekį būtina numatyti ES lygiu, kadangi ją nustatydamos valstybės narės rizikuotų skirti pernelyg daug, o tai iškreiptų rinką ir keltų grėsmę schemos aplinkosaugos efektyvumui. Jungtinių Amerikos Valstijų atstovai išreiškė didelį nepasitenkinimą tokiais ES vienašališkais veiksmais, pabrėždami, jog oro transporto tarša sudaro tik 2% bendro taršos lygio ir Europa elgiasi nekorektiškai bandydama priimti tokius sprendimus dar neegzistuojant jokiame susitarime pasauliniu mastu.

---

²⁵ COM(2005)0459.

2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamentas priėmė teisėkūros rezoliuciją dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, iš dalies keičiančios Direktyvą 2003/87/EB, įtraukiant aviacijos veiklą į šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo leidimų prekybos sistemą Bendrijoje²⁶, reiškiančią, kad per kelerius ateinančius metus aviacijos sektorius bus įtrauktas į ŠESD išmetimo leidimų prekybos sistemą. Naująją politiką įteisinanti direktyva Lietuvą pasieks 2008 metais.

Naujosios ES šiltnamio dujų išmetimo į aplinką kontrolės taisyklės įsigalios dviem etapais: nuo 2012 m. jos bus taikomos visiems ES vidaus skrydžiams, nuo 2013 m. – visiems tarptautiniams skrydžiams į ES ir iš jos. Lietuvos atstovai, dalyvavę ES derybose dėl aviacijos įtraukimo į ŠESD išmetimo leidimų prekybos sistemą, priešinosi kai kurioms įsigaliosiančioms naujosios politikos nuostatoms. ATL kiekis buvo apskaičiuotas remiantis 2004–2006 m. duomenimis. Atsižvelgdami į planuojamą skrydžių intensyvumo augimą Lietuvos, Latvijos ir kai kurių kitų šalių atstovai prašė nustatyti vadinamąjį augimo rezervą – papildomus ATL, kurių sparčiai augančioms ir naujoms bendrovėms nereiktų pirkti. Senosios ES valstybės tokiam siūlymui pasipriešino vengdamos kai kurių kompanijų mėginimo išnaudoti papildomų ATL gavimo tvarką steigiant naujas antrines bendroves. Derybose buvo pasiektas susitarimas dėl minimalaus ATL rezervo Lietuvos aviacijos plėtrai. Sprendžiant iš prasidėjusių derybų su EK dėl 2013–2020 m. laikotarpio, anglies dvideginio išmetimo reikalavimai dėl ŠESD išmetimo kontrolės bus itin sugriežtinti ne tik aviacijai, bet ir aptarnavimo, transporto bei daugumai kitų ūkio sektorių.

1.2. BĮ ir ŠPM

ES ATL prekybos sistemoje esančios bendrovės privalo pateikti taršos leidimus, lygius objekto bendroms emisijoms kiekvienais kalendoriniais metais. 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/101/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2003/87/EB, nustatančią šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje, dėl Kioto protokolo projektų mechanizmu²⁷, suteikė galimybę, atitiktis tikslais, pasinaudoti kitose šalyse atsirandančiais emisijų sumažinimais. Ši direktyva sukūrė „jungtį“ tarp ES ATL prekybos sistemos ir pasaulinės Kioto sistemos, todėl ji vadinama Jungiančioji. Ji suteikė valstybėms narėms galimybę leisti privačioms įmonėms naudoti TMV, generuojamus vykdant BĮ projektus, ir PTMV, generuojamus vykdant ŠPM

---

²⁶ C6-0011/2007.

²⁷ OL, 2004 L 338, p. 18.

projektus, kad galėtų įvykdyti savo įsipareigojimus pagal Kioto protokolą. Įmonei, kuri neturi pakankamai ES ATL savo taršai padengti, gerokai pigiau yra investuoti į BĮ arba ŠP projektus.

Jungiančioji direktyva 2004/101/EB buvo priimta 2004 m. lapkričio 13 d., o valstybės narės ją turėjo perkelti į nacionalinius įstatymus iki 2005 m. lapkričio 13 d. Jos nuostatos gali būti padalintos į dvi pagrindines kategorijas:

1) Direktyvos nuostatos, suteikiančios operatoriams galimybę naudoti kreditus iš projektinių mechanizmų;

2) Direktyvos nuostatos, apibūdinančios papildomus kriterijus, kurie yra taikomi, kai yra tvirtinamas ir leidžiamas dalyvavimas projekto mechanizmuose pagal Kioto protokolą.

ES ATL prekybos sistemoje naudojami TMV ir PTMV turi atitikti Kioto reikalavimus. Papildomos sąlygos naudojimui pateiktos Jungiančiosios direktyvos 11a straipsnyje:

a) Leidžiama naudoti PTMV pirmame ES ATL prekybos etape (2005 - 2007 m.);

b) Leidžiama naudoti TMV ir PTMV, kuriems taikomas NPP nustatytas kiekybinis limitas, antrame ES ATL prekybos etape (2008 - 2012 m.);

c) Neleidžiama ES ATL prekybos sistemoje naudoti tam tikrų projekto kreditų - branduolinių objektų veikloje sugeneruotų TMV ir PTMV, dėl žemės naudojimo, žemės naudojimo pakeitimo ir miškininkystės veiklos gautų TMV ir PTMV, bei nustatomi specialūs kriterijai hidroelektrinėms, kurių galia viršija 20 MW.

BĮ projektus vykdo I priedo šalys kitose I priedo šalyse ir tokiu būdu įgyja TMV, kuriuos panaudoja vykdant konkrečius būtent tai šaliai iškeltus emisijų sumažinimo tikslus, numatytus Kioto protokolo B priede. BĮ mechanizmas – tai dviejų šalių susitarimas, kurio pagrindu vienos šalies subjektai (įmonės) investuoja į kitoje šalyje įgyvendinamus projektus, kuriais siekiama sumažinti CO₂ išmetimus konkrečiuose taršos šaltiniuose toje kitoje šalyje, už tai gaudama iš pastarosios TMV. Tai reiškia, kad viena šalis, kurios pramonės įmonėms CO₂ sumažinimo kaštai yra labai dideli, investavusi į kitoje šalyje įgyvendinamus projektus, už investuotas lėšas gauna atitinkamą kiekį TMV iš kitos šalies, kurios įmonėms CO₂ sumažinimo išlaidos yra žymiai mažesnės. Tokiu būdu laimi tiek šalis investuotoja, sutaupiusi savo vietinių įmonių lėšas, kurios turėtų būti skiriamos gamybos proceso modernizavimui, tiek šalis TMV pardavėja, kurios įmonėms sumažėja naujų projektų įgyvendinimo kaštai. Investuojančioji šalis gali tiek finansuoti šių projektų vykdymą, tiek tiekti įrengimus ar perduoti technologijas.

Šiltnamio dujų TMV - vienetas, lygus CO₂ vienos metrinės tonos ekvivalentui,

užregistruotas pagal Kioto protokolą nacionaliniame registre, atspindintis šiltnamio dujų kiekį, sumažėjusį dėl BĮ projekto įgyvendinimo, arba prekybos šiltnamio dujų ATL sistemos vienetas. TMV išduodami sėkmingai įgyvendinus BĮ projektą. TMV gali būti panaudojami vietoje ATL. ES Jungiančioji direktyva 2004/101/EB, susiejanti kreditus, gautus dėl BĮ ar ŠPM projektų vykdymo, su ATL prekybos sistema, suteikia galimybę konvertuoti TMV ar PTMV į ATL ir taip padengti dalį šiltnamio dujų emisijų.

Valstybės narės gali leisti veiklos vykdytojams naudoti Bendrijos sistemoje projektų veiklos PTMV ir TMV, neviršijant kiekvienam įrengimui paskirtos procentinės ATL dalies, kurią kiekviena valstybė narė nurodo savo NPP tam laikotarpiui. Tai vyksta valstybei narei išduodant ir tuoj pat atsiimant vieną ATL už vieną PTMV arba TMV, kurią tas veiklos vykdytojas turi jo valstybės narės nacionaliniame registre²⁸. Pagal Kioto protokolą, BĮ projektus galima pradėti vykdyti jau nuo 2000 m., tačiau projektų vykdymo procese sugeneruoti TMV gali būti išduodami tik kreditavimo laikotarpiu, prasidedančiu nuo 2008 m.

Kiekvienas BĮ projektas turi būti patvirtintas projekte dalyvaujančių šalių, nors vykdyti patį projektą gali būti įgaliota šalies bendrovė, ir emisijos turi būti sumažinamos tokiu lygiu, kad tas sumažinimas būtų papildomas greta ir taip dėl objektyvių priežasčių įvyksiančiam sumažėjimui, t.y. kad tarša būtų sumažinta daugiau negu ji pati sumažėtų nevykdant BĮ projekto. Šis kriterijus, taikomas BĮ projektams, yra esminis, ir vadinamas papildomumu. Projekto veikla yra papildoma, jei išmetamų teršalų kiekis yra mažesnis nei bazinis lygis. Papildomumas taip pat aprašomas kaip skirtumas nuo bazinio scenarijaus. BĮ projekto veiklos bazinis lygis yra scenarijus, pagrįstai atspindintis antropogeninės kilmės išmetamų teršalų kiekį pagal šiltnamio dujų šaltinius, kuris būtų išmestas, jei pasiūlyto projekto veikla nebūtų vykdoma. Šis apibrėžimas reikalauja, jog būtų aiškiai nubrėžiama projekto sritis ir projektas būtų vystomas pagal patvirtintą bazinio lygio metodologiją, kad būtų galima patikrinti TMV kiekį.

Skiriami du papildomumo tipai - aplinkosauginis papildomumas bei ekonominis/finansinis papildomumas. Aplinkosauginio papildomumo atveju būtina, jog išmetamų teršalų sumažėjimas atspindėtų fizinį sumažėjimą arba išmetamų teršalų vengimą lyginant su išmetamų teršalų kiekiu pagal bazinį scenarijų. Finansinis papildomumas reiškia, jog projektams bus skiriami kreditai tik tuo atveju, jei papildomos, ne oficialios paramos plėtrai, lėšos bus skiriamos būtent šiltnamio dujų išmetimų sumažinimui.

Jei priimančioji šalis, t.y. JTBBBB I priedo šalis, kurios teritorijoje vykdomas BĮ

---

²⁸ *Ibid.*, 11a str.

projektas, atitinka visus reikalavimus perleisti ar įgyti TMV, ji pati gali patvirtinti emisijų sumažinimus kaip tenkinančius papildomumo kriterijų. Esant tokiam patvirtinimui, priimančioji šalis gali išduoti atitinkamą TMV kiekį. Ši supaprastinta procedūra vadinama „pirmąja kryptimi“. Konvencijos I priedo šalis, naudodama „pirmąją kryptį“ privalo informuoti JT sekretoriatą apie BĮ projektų patvirtinimo nacionalines taisykles ir procedūras ir užtikrinti, kad informacija apie kiekvieną vykdomą BĮ projektą būtų viešai prieinama.

Tačiau jei priimančioji šalis neatitinka visų, bet tik minimalius reikalavimus dėl TMV perleidimo ar įgijimo, emisijų sumažinimo, kaip atitinkančio papildomumo kriterijų, patvirtinimo procedūrą atlieka BĮ Priežiūros komitetas²⁹. BĮ Priežiūros komitetas – tai tarptautinis komitetas, įgaliotas ir vadovaujamas Konvencijos šalių konferencijos, laikomos Kioto protokolo šalių susitikimu, kuris vykdo Kioto protokolo BĮ mechanizmo priežiūrą, teikdamas privalomus nurodymus dėl BĮ sąlygų ir procedūrų, ir yra atsakingas už nepriklausomų subjektų akreditavimą. Taip pat komiteto pareigos yra parengti standartus ir procedūras BĮ projekto dokumentų rengimui, peržiūrai, susijusiai su „antrosios krypties“ BĮ projektų bei teršalų sumažinimo įvertinimu bei nepriklausomų subjektų akreditacijai. Pagal šią vadinamą „antrosios krypties“ procedūrą, TMV gali būti išduodami tik tuo atveju, jei BĮ Priežiūros komiteto akredituotas nepriklausomas subjektas (nepriklausomas vertintojas) patvirtina, jog konkretus BĮ projektas atitinka visus jam keliamus reikalavimus. Akredituotas nepriklausomas subjektas yra BĮ Priežiūros komiteto akredituotas subjektas, vertinantis ir tikrinantis, ar BĮ projektai ir dėl jų įgyvendinimo susidarantis šiltnamio dujų kiekio sumažėjimas atitinka Kioto protokolo 6 straipsnio reikalavimus.

Jei BĮ projektai netiesiogiai ar tiesiogiai lemia ATL prekybos sistemoje dalyvaujančių objektų emisijų sumažėjimą ar apribojimą, gali atsirasti dvigubas skaičiavimas, kuris gali būti tiek tiesioginis, tiek netiesioginis. Iki 2012 m. gruodžio 31 d. už BĮ ir ŠPM projekto veiklą, kuria tiesiogiai mažinama ar ribojama emisija iš įrenginio, kuriam taikoma ši direktyva, TMV ir PTMV gali būti išduodami tik tuo atveju, jei to įrenginio veiklos vykdytojas panaikina tokį pat apyvartinių taršos leidimų skaičių³⁰. Iki 2012 m. gruodžio 31 d. BĮ ir ŠPM projektų veiklai, kuri netiesiogiai mažina ar riboja objekto emisijas, patenkančias į šios direktyvos sritį, gali būti išduodami TMV ir PTMV tik tada, kai to TMV ir PTMV kilmės valstybė narė nacionaliniame registre anuliuoja tokį

---

²⁹ *Cit. op.* 14, p. 11.

³⁰ *Cit. op.* 27, 11b str. 3 d.

patį taršos leidimų skaičių³¹. Aišku, kad ATL prekybos sistemos sektoriaus bendros emisijos yra sumažinamos, tačiau neįmanoma nustatyti, kuris iš konkrečių objektų yra paveiktas.

Kalbant apie klimato kaitą nesvarbu, kurioje Žemės rutulio vietoje yra mažinama tarša. Būtent dėl šios priežasties labiausiai apsimoka imtis priemonių ten, kur yra geriausi rezultatai sąnaudų požiūriu. Kioto protokolas nustato minėtus du lanksčius projektų mechanizmus, kuriuos pasitelkus galima sumažinti taršos mažinimo veiklos kaštus. Bendra šių mechanizmų taikymo vertė yra ta, kad investicijos į taršos mažinimą globalia prasme atliekamos toje vietoje, kur jos gali būti panaudojamos efektyviausiai.

BĮ mechanizmo esmė yra tai, kad BĮ projektai vykdomi tarp dviejų į JT BKKK I priedą įrašytų šalių ir apima projektus, mažinančius antropogeninių šiltnamio dujų emisijas arba didinančius šiltnamio dujų šalinimą ir kurie atitinka visus Kioto protokolo 6 straipsnio reikalavimus. Siekdama dalyvauti BĮ mechanizmo procese, šalis turi:

1) būti į JT BKKK I priedą įrašyta šalis, prisiėmusi Kioto protokolo B priede nurodytą įsipareigojimą;

2) paskirti instituciją BĮ projektams tvirtinti ir apie šį paskyrimą informuoti JT BKKK sekretoriata;

3) turėti veikiančią nacionalinę teisinę bazę dėl BĮ projektų tvirtinimo.

BĮ mechanizmo esmė yra labai panaši į ATL prekybos mechanizmo esmę. Skirtumas tarp jų yra tik tas, kad ATL prekybos mechanizmo pagrindu viena šalis ne investuoja lėšas į kitoje šalyje vykdomus projektus, o perka iš kitos šalies ATL. Taip pat skirtumas tarp BĮ ir ATL prekybos mechanizmo – atskirose šalyse nustatyti skirtingi CO₂ emisijos limitai.

2001 m. Marakešo susitarimuose nustatyta, kad iki 2000 m. vykdyti visi BĮ projektai laikomi tik bendrai vykdytais veiksmais, t. y. bandomieji (pilotiniai) BĮ projektai, o 2000 m. ir vėliau praddami vykdyti projektai jau gali būti BĮ projektais, tačiau TMV gali būti perleidžiami tik po 2008 m.

Dėl BĮ projektų vykdymo ne tik sumažėja šiltnamio dujų kiekis, bet ir padidėja ekonominis bei ekologinis įmonių efektyvumas, sumažėja iškastinio kuro sąnaudos, sudaromos sąlygos kurti naujas darbo vietas bei mažinti aplinkos oro teršimą ir kitais teršalais.

Pagrindinis skirtumas tarp BĮ ir ŠPM projektų – projekto įgyvendinimo vieta.

ŠPM taip pat yra projekto vykdymu paremtas mechanizmas. Šiuo mechanizmu siekiama paskatinti išsivysčiusias šalis perkelti šiltnamio dujų išmetimų mažinimo

---

³¹ *Cit. op. 27, 11b str. 4 d.*

technologijas į besivystančias šalis. ŠPM tikslas – padėti į I priedą neįrašytoms šalims pasiekti švarią plėtrą ir prisidėti prie Konvencijos galutinių tikslų, taip pat padėti į I priedą įrašytoms šalims laikytis kiekiais nustatytų įsipareigojimų riboti ir mažinti šalinamus teršalus. Tai susitarimas, kurio pagrindu I priedo šalis investuoja į kitoje šalyje, kuri nėra įtraukta į I priedą, įgyvendinamus projektus, už tai gaudama iš pastarosios PTMV.

Pagal ŠPM į I priedą neįrašytos šalys turi naudoti iš projektų, kurių rezultatas – patvirtintas šalinamų teršalų mažinimas, ir į I priedą įrašytos šalys dėl tokių projektų susidarantį patvirtintą šalinamų teršalų mažinimą gali įskaityti kaip dalį atitinkamų kiekiais nustatytų įsipareigojimų riboti ir mažinti šalinamus teršalus. Tai analogiškas BĮ lankstus šiltnamio dujų emisijų mažinimo mechanizmas, tik vykdomas tarp į I priedą įrašytų ir į I priedą neįrašytų šalių. PTMV, užskaitomi į I priedą įrašytai šaliai, vadinami sertifikuotais taršos mažinimo vienetais. ŠPM valdo ir jam vadovauja Konvencijos šalių konferencija, o prižiūri ŠPM Vykdančioji taryba pagal Konvencijos šalių konferencijos jai suteiktus įgaliojimus³². ŠPM Vykdančioji taryba yra JTBBKKK priežiūros organas, svarstantis ŠPM projektus, ir yra BĮ Priežiūros komitetui lygiavertė institucija. Tarybą sudaro dešimt nuolatinių narių bei dešimt besikeičiančių narių, besispecializuojančių skirtingose srityse. ŠPM Vykdančioji taryba atsakinga už naujų metodų, susijusių su bazinio lygio nustatymu bei monitoringo planais, peržiūrėjimą bei tvirtinimą, ŠPM projektų vykdymo gairių ir taisyklių rengimą, supaprastintų procedūrų nedidelės apimties ŠPM projektams rengimą, nepriklausomų vertintojų akreditavimą, ŠPM projektų registro rengimą ir tvarkymą, akreditacijos bei metodologijos specialistų grupių įkūrimą, emisijų sumažinimų stebėseną ir skaičiavimą, PTMV išdavimą

Siekiant, jog projekto veikla būtų pripažinta ŠPM projekto veikla ir už jos vykdymą būtų išduodami PTMV, projektas privalo tenkinti šiuos reikalavimus:

1. ŠPM prisideda prie I priedui nepriklausančios šalies darnaus vystymosi;
2. Sprendimas, ar ŠPM projekto veikla prisideda prie darnaus vystymosi, yra priimančios šalies prerogatyva;
3. ŠPM projekto veikla yra naudinga (papildanti) ir šiltnamio dujų išmetimai sumažinami daugiau nei išmetimai nevykdant registruoto ŠPM projekto veiklos;
4. I priedo šalims neleidžiama naudoti PTMV, gautų vykdant veiklą branduolinės energijos įrenginiuose, vykdant išmetimų sumažinimo įsipareigojimus;
5. Žemės naudojimo, žemės naudojimo paskirties keitimo bei miškininkystės veikla gali būti laikoma ŠPM projekto veikla, tik jei tai miško želdinimas ar atželdinimas;

---

³² *Cit. op.* 14, p. 11.

6. I priedo šalių skiriamas viešasis finansavimas ŠPM projektams negali daryti įtakos oficialios paramos plėtrai skyrimui ir negali būti laikomas I priedo šalies finansiniu įsipareigojimu;
7. I priedo šalis pateikia patvirtinimą, jog tokio pobūdžio finansavimas nepanaikina oficialios paramos plėtrai.

Dėl ŠPM projekto atsirandanti sumažėjusi tarša tvirtinama remiantis savanorišku kiekvienos dalyvaujančios šalies patvirtintu dalyvavimu bei realia, galima išmatuoti ir ilgalaikę naudą, susijusia su klimato kaitos švelninimu.

Kaip minėta prie ŠPM projekto reikalavimų, plėtojant ŠPM projektą būtina numatyti šiltnamio dujų išmetimų sumažinimo papildomumą, kadangi PTMV bus išduodami tik tokiam projektui, kurio veikla sąlygoja papildomą išmetamo teršalų kiekio sumažinimą prie to, kuris susidarytų nevykdant projekto veiklos. Projekto veikla yra papildoma, jei išmetamų teršalų kiekis yra mažesnis nei bazinis lygis. ŠPM projekto papildomumo, papildomumo tipų ir bazinio lygio samprata sutampa su BĮ projektu.

Kelios nedidelės apimties projektų veiklos kryptys gali būti apjungiamos ir suformuojamas vienas ŠPM projektas ar paketas, kuriame išlieka kiekvieno projekto išskirtinės savybės. Vienas iš būdų sumažinti ŠPM projekto kaštus yra apjungti kelis nedidelės apimties projektus į paketą, kuris toliau galėtų būti traktuojamas kaip vienas didesnis ŠPM projektas. Kol paketas išsitenka nedidelės apimties projekto ribose, šalys gali gauti naudos iš kaštų sumažinimo, kuris siejamas su paprastesniu procesų sekimu bei išlaidų padalinimu keliems projektams. Tai taip pat reiškia, jog kiekvienam nedidelės apimties projekto vystytojui nereikės derintis prie sudėtingų ŠPM projekto ypatumų.

PTMV išduodami sėkmingai užbaigus ŠPM projektą. ŠPM projektų metu sugeneruotus PTMV I priedo šalys gali panaudoti siekiant emisijų sumažinimo tikslų pagal Kioto protokolą. ŠPM projektų vykdymo procedūros orientuojasi į veiklą, kuria mažinamos emisijos. ŠPM projekto veikla gali būti susijusi su kaimo vietovės elektrifikavimu panaudojant saulės energiją arba su energetiškai efektyvesnių katilų montavimu įrenginiuose. Tačiau I priedo šalys privalo susilaikyti nuo PTMV, sugeneruotų naudojant branduolinę infrastruktūrą, panaudojimo siekiant emisijų sumažinimo tikslų³³.

ŠPM projektų vykdymo procese gali būti generuojami trijų tipų Kioto vienetai – PTMV, laikini patvirtinti emisijų sumažinimai ir ilgalaikiai patvirtinti emisijų sumažinimai. ŠPM projektai yra skirti skatinti investicijas, ypač iš privataus sektoriaus, besivystančiose šalyse, ir prisidėti prie aplinkai nekenksmingų technologijų perdavimo besivystančioms šalims.

---

³³ *Cit. op. 27, (8).*

2 skyrius. Kiti ES taikomi mechanizmai

Be Kioto mechanizmų įgyvendinimo, ES ėmėsi ir kitų mechanizmų bei priemonių įgyvendinimo, siekdama Kioto protokolo tikslų. Akivaizdu, jog vykdant Kioto įsipareigojimus, atsinaujinančių energijos išteklių (toliau - AEI) naudojimas vaidina labai svarbų vaidmenį. Atsinaujinančių ir vietinių energijos šaltinių naudojimas taip pat sukuria regiono energetinį saugumą bei atitinka subalansuotos plėtros principus.

Dažniausiai naudojamas skatinimo mechanizmas yra elektros energijos, pagamintos naudojant AEI, supirkimo kainos. Siekiant įvykdyti užsibrėžtus tikslus reikalingi efektyvūs ekonominiai bei politiniai mechanizmai. Vienas tokių yra žaliųjų sertifikatų rinkos sukūrimas. Žalieji sertifikatai yra atsinaujinančios energijos plėtojimo būdas. Keletas šalių elektros energijos gamybai, naudojant AEI, skatinti įdiegė sertifikatų sistemą. Šioje sistemoje kiekvienam elektros energijos, pagamintos naudojant AEI, vienetui suteikiamas sertifikatas. Įvedama prievolė skirstytojui ar tiekėjui įsigyti tam tikrą kiekį tokių sertifikatų. Sertifikatai, skiriami elektros energijai, pagamintai iš AEI, vadinami žaliaisiais sertifikatais. Rinkos, paremtos žaliaisiais sertifikatais ar alternatyviomis priemonėmis veikia Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Austrijoje, Italijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Belgijoje bei kitose šalyse. Žalieji sertifikatai kaip ES priemonė siekiant Kioto protokolo tikslų įtvirtinti 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/77/EB dėl elektros, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, skatinimo elektros energijos vidaus rinkoje³⁴.

Atsinaujinančiosios energijos šaltinių naudojimo potencialas Bendrijoje šiuo metu nėra pakankamai išnaudojamas. Atsižvelgdama į tai, kad jų naudojimas padeda aplinkos apsaugai ir tvariai plėtrai, Bendrija pripažįsta būtinybę skatinti atsinaujinančiosios energijos šaltinius kaip prioritetinę priemonę³⁵. Tarptautinė žaliųjų sertifikatų rinka įgalina ekonomiškai efektyvesnę AEI panaudojimą. Atsinaujinantys ištekliai pirmiausia naudojami tose šalyse, kur yra didžiausias išteklių potencialas bei mažiausios gamybos išlaidos. Šalys, kurios negali įvykdyti žaliųjų sertifikatų kvotos, gali juos pirkti iš šalių, kuriose yra perteklius. Taigi, žaliųjų sertifikatų kvotos gali būti pasiekiamos ne vien tiesiogiai investuojant į atsinaujinančią energetiką savo šalyje, bet ir perkant žaliuosius sertifikatus. Žaliųjų sertifikatų sistemoje žaliosios energijos gamintojas parduoda elektros energiją į tinklą ir tuo pat metu gauna tam tikrą kiekį žaliųjų sertifikatų.

Sertifikatų sistemas atskirose šalyse administruoja sertifikatus išduodanti institucija.

---

³⁴ OL, 2001 L 283, p. 121.

³⁵ *Ibid.*, (1).

Pradėjus prekiauti sertifikatais ne tik nacionaliniu bet ir tarptautiniu lygmeniu, siekdamas išplėsti sertifikatų rinką ir šią rinką padaryti vienalytę, šios institucijos susibūrė į Tarptautinę atsinaujinančios energijos sertifikatų sistemą (angl. - *Renewable Energy Certificate System International - RECS International*). Tam, kad suvienodintų atskirose šalyse taikomas sistemas, o išduodami sertifikatai būtų patikimi, *RECS International* parengė „žaliųjų“ sertifikatų standartą (angl. - *EECS*), o atsiradus reikalavimui dėl kilmės garantijų – kilmės garantijų standartą. Ateityje planuoja parengti elektros energijos, pagamintos naudojant neatsinaujinančius energijos išteklius, sertifikatus ir elektros energijos, pagamintos kogeneracinėse jėgainėse, sertifikatus. *EECS* standartas yra rekomendacinio pobūdžio ir nustato reikalavimus sertifikatų sistemos pagrindiniams principams ir taisyklėms.

Tiek taršos leidimų, tiek ir žaliųjų sertifikatų rinkos yra ekonominiai mechanizmai, skirti ekonomiškai efektyviau pasiekti aplinkosauginių tikslų. Taršos leidimų tikslas yra emisijų mažinimas, o žaliųjų sertifikatų – atsinaujinančių šaltinių panaudojimas. Elektros, sertifikatų bei taršos leidimų rinkų sąveika gali sudaryti galimybes naudoti abu mechanizmus siekiant vieno kurio nors tikslo - taršos mažinimo arba žaliosios energijos plėtojimo.

Direktyvoje 2001/77/EB dėl skatinimo vidaus rinkai gaminti elektros energiją, naudojant AEI, įteisinta prievolė visoms ES šalims narėms sudaryti gamintojui sąlygas įrodyti, kad elektros energija pagaminta naudojant AEI. Tokia galimybė sudaroma gamintojui išduodant kilmės garantijas. Direktyvoje 2001/77/EB nurodomi minimalūs reikalavimai kilmės garantijoms kiekvienoje šalyje, t.y. kilmės garantijoje turi būti informacija apie elektros energijos gamybai naudojamus išteklius, elektros energijos gamybos data, elektros energijos gamybos vieta, o jei elektros energijos gamybai naudojama hidroenergija, tai ir elektrinės galia.

Esminis kilmės garantijų skirtumas nuo žaliųjų sertifikatų yra tas, kad žalioji sertifikatas turi kainą, ir šiuo sertifikatu galima prekiauti atskirai nuo elektros energijos, kurią pagaminus buvo išduotas sertifikatas. Tuo tarpu kilmės garantija yra pažyma, įrodanti elektros energijos kilmę ir neturinti kainos (nepriklausomai nuo elektros energijos), taigi neparduodama atskirai nuo elektros energijos. Kilmės garantijos gali būti naudojamos kaip žalieji sertifikatai, ir atvirkščiai – žalieji sertifikatai gali būti naudojami kaip kilmės garantijos, tačiau abi sistemos turi būti harmonizuotos.

Kitas teisinis instrumentas, naudojamas energijos vartojimo efektyvumui didinti, yra baltieji sertifikatai. Skirtingai nuo žaliųjų sertifikatų, baltieji sertifikatai skiriami ne pagamintos energijos vienetui, o sutaupytos energijos vienetui. Šie sertifikatai gali būti

suteikiami tiek sutaupytos elektros energijos, tiek šiluminės energijos vienetui. 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2006/32/EB dėl energijos galutinio vartojimo efektyvumo ir energetinių paslaugų, panaikinančios Tarybos direktyvą 93/76/EEB³⁶, nustatančios baltųjų sertifikatų sistemą, tikslas - ES šalims sumažinti galutinės energijos suvartojimą 9 proc. per devynerių metų laikotarpį iki 2015 m. Valstybės narės imasi ekonomiškai efektyvių, tinkamų ir pagrįstų priemonių, kurios skirtos prisidėti prie šio tikslo pasiekimo³⁷.

Prekybos baltaisiais sertifikatais schemas tikslas yra pirminės energijos taupymas, energijos tiekimo patikimumo didinimas, poveikio klimato kaitai švelninimas. Baltųjų sertifikatų sistema veikia Didžiojoje Britanijoje ir Italijoje

Baltųjų sertifikatų sistema turėtų sumažinti bendrąją elektros energijos suvartojimą ES. Tariant, kad organinio kuro naudojimas apskritai eliminuojamas, galima teigti, kad tai jau savaime sumažina CO₂ emisijas. Tai turi sumažinti taršos leidimų poreikį elektros energijos gamintojams ir turėtų padėti kontroliuoti taršos leidimų kainas. Tokiu atveju, elektros energijos gamintojai galėtų įvykdyti savo išsipareigojimus žemesnėmis kainomis. Tinkamiausias kelias suderinti baltųjų sertifikatų sistemą su ES ATL prekybos sistema yra vienusė sistema, kai baltieji sertifikatai gali būti konvertuojami į taršos leidimus, bet ne atvirkščiai.

Priemonių, siekiančių panašių tikslų, įvairovės sąlygotas klausimas, ar žaliųjų ir baltųjų sertifikatų sistemos gali būti suderintos ir pritaikytos kaip vienas universalus skatinimo mechanizmas, buvo vienas pagrindinių diskutuojamų klausimų 2005 m. rugsėjo 23 d. Kopenhagoje vykusioje konferencijoje energetikos politikos tema. Buvo analizuojami keturi būdai, kaip elgtis su sertifikatų sistemomis: atskiros sistemos, vienusė sistema, kai žalieji sertifikatai konvertuojami į baltuosius sertifikatus, vienusė sistema, kai baltieji sertifikatai konvertuojami į žaliuosius sertifikatus, abipusio ryšio sistema, kai baltieji sertifikatai gali būti konvertuojami į žaliuosius ir atvirkščiai. Po konferencijoje vykusios diskusijos ir analizės buvo padaryta išvada, jog žaliųjų ir baltųjų sertifikatų rinkos turėtų būti atskiros, su skirtingais politiniais tikslais, ir kad įdiegiant sistemas būtina išvengti dvigubos apskaitos.

Pagrindiniai ES energetikos politikos reguliavimo dokumentai ir direktyvos turi teigiamą poveikį šiltnamio dujų emisijų mažinimui ir tokiu būdu leidžia užtikrinti Kioto protokole numatytų reikalavimų įvykdymą. Rinka paremtos, tarpusavyje sąveikaujančios

---

³⁶ OL, 2006 L 114, p. 64.

³⁷ *Ibid.*, 4 str. 1 p.

aplinkos politikos priemonės yra ES ATL sistema, lankstieji Kioto mechanizmai (BĮ, ŠPM) bei prekybos žaliaisiais ir baltaisiais sertifikatais sistemos.

2000 m. kovo mėnesį ES subūrė iniciatyvines darbo grupes, taip pradėdama Europos klimato kaitos programą (toliau - EKKP). EKKP veiksmų planas buvo nustatytas EK komunikatu³⁸. EKKP tikslas yra įvardinti ir vystyti rentabilias priemones, padėsiančias ES pasiekti pagal Kioto protokolą priimtų įsipareigojimų visiško įvykdymo, sutelkiant visų ES valstybių narių bendras pastangas. Kartu su pramonės įmonėmis, aplinkos asociacijomis ir kitomis suinteresuotomis grupėmis ES nustatė 42 priemones, kurios padėtų valstybėms narėms sumažinti išskiriamų ŠESD kiekį. EKKP priemonės apima efektyvesnę automobilių kuro ir energijos pastatams šildyti naudojimą (pavyzdžiui, geresnė pastatų izoliacija gali sumažinti šildymo išlaidas), efektyvesnę atsinaujinančių energijos šaltinių (toliau - AEŠ) – vėjo, saulės, potvynių, biomasės (organinių medžiagų, pavyzdžiui, medžio, gamybos liekanų, augalų, gyvūnų mėšlo) ir geoterminės energijos (karštųjų šaltinių ir ugnikalnių šilumos) panaudojimą, platesnę šilumos ir elektros bendros gamybos diegimą, šiltnamio efektą sukeliančių fluoruotų dujų naudojimo oro kondicionavimo sistemose kontrolę, metano emisijų iš atliekų sąvartynų mažinimą, informacijos sklaidimą ir klimatui nekenksmingų technologijų mokslinių tyrimų skatinimą, jų plėtojimą ir taikymą. Visos priemonės jau yra arba netrukus bus priimtose teisės aktais.

Jau išrasta daug klimatui nekenksmingų technologijų, reikia tik jas patobulinti, kad galima būtų plačiai taikyti. Pavyzdžiui, jau įmanoma surinkti dalį degant iškastiniam kurui susidariusio CO₂ ir palaidoti jį senose kasyklose arba išnaudotuose naftos telkiniuose. Ši technologija vadinama CO₂ „sugavimu ir saugojimu“ ir ją taikant į atmosferą patenka mažiau CO₂. Kita perspektyvi, tačiau dar daug tyrimų reikalaujanti technologija – gaminti vandenilį naudojant atsinaujinančią energiją ir jį naudoti kuro elementuose. Kuro elementas vandenilį su deguonimi paverčia vandeniu, o proceso metu gaminama energija.

ES yra aktyvi tarptautiniu mastu ir padeda kitoms valstybėms kovoti su klimato kaita. 2005 m. rugsėjo 5 d. Vykusio Aštuntojo ES ir Kinijos susitikimo metu buvo priimta ES-Kinijos Bendroji klimato kaitos deklaracija³⁹ dėl bendradarbiavimo klimato kaitos srityje. Minėta deklaracija numato konkrečius praktinius sprendimus, kaip padidinti energijos naudojimo efektyvumą ir paskatinti AEŠ naudojimą. Atsižvelgdamos į ES bendradarbiavimo sutartį su Kinija, EK ir Didžioji Britanija remia pirmąjį aplinkos beveik

---

³⁸ Communication from the Commission on the implementation of the first phase of the European Climate Change Programme (COM(2001)580).

³⁹ EU-China Summit: Joint Declaration on Climate Change (IP/05/478).

neteršiančios anglies kuro jėgainės įrengimo Kinijoje etapą⁴⁰. Šioje jėgainėje bus įdiegta CO₂ „sugavimo ir saugojimo“ technologija, leidžianti surinkti CO₂ dujas, susidarancias deginant akmens anglį ar kitą iškastinį kurą jėgainėje, ir laikyti jas po žeme specialiose geologinėse talpyklose, iš kurių šios dujos negalės patekti į atmosferą.

Kartu su Maroku EK pirmininkauja Johannesburgo atsinaujinančių energijos išteklių koalicijai (angl. - *Johannesburg Renewable Energy Coalition – JREC*), kurią sudaro 90 valstybių, bendrai siekiančių paskatinti AES naudojimą. 2006 metais EK taip pat įkūrė Pasaulinį energetikos efektyvumo ir atsinaujinančių energijos išteklių fondą (angl. - *Global Energy Efficiency and Renewable Energy Fund – GEEREF*), skirtą paskatinti privačioms investicijoms į naudingus energetikos projektus besivystančiose ir pereinamosios ekonomikos šalyse.

Europos Vadovų Taryba 2007 m. kovo 8-9 d. vykusiame posėdyje patvirtino energetikos veiksmų planą⁴¹, nustatantį konkrečius veiksmus, kuriuos įgyvendinus energetikos sistema bus konkurencinga, subalansuota bei saugi. Taip pat posėdžio metu Europos Vadovų Taryba patvirtino ambicingus klimato kaitos valdymo tikslus: iki 2020 m. šiltnamio dujų išmetimą sumažinti 20 proc.; iki 2020 m. 20 proc. suvartojamos energijos turi būti pagaminta iš atsinaujinančių energijos šaltinių; iki 2020 m. turi 20 proc. sumažėti energijos vartojimas; iki 2020 m. biokuro dalį benzine ir dyzeline didinti 10 proc., įdiegti CO₂ „sugavimo ir saugojimo“ technologijas naujuose iškastinį kurą naudojančiuose įrenginiuose. 2008 m. sausio 23 d. EK pateikė teisinius pasiūlymus dėl praktinių šių tikslų pasiekimo būdų.

Dar iki 2007 m. gruodžio mėnesį Bali mieste, Indonezijoje, vykusios JT konferencijos dėl klimato kaitos, 2007 m. spalio 30 d. Aplinkos ministrų taryba nustatė ES poziciją dėl tolimesnių kryptių kovoje su klimato kaita po 2012 m⁴². ir nutarė siekti, kad, palyginti su ikipramoniniu laikotarpiu, pasaulio klimatas neatšiltų daugiau kaip 2 °C. Kad šis įsipareigojimas būtų įgyvendintas, būtina užtikrinti, kad per artimiausius 10–15 metų emisijų kiekis nustotų didėti, o po to iki 2050 m., palyginti su 1990 m. lygiu, turėtų būti sumažintas bent 50 %. Kol bus pasiektas atitinkamas susitarimas, ES atskirai įsipareigojo iki 2020 m. savo emisijų kiekį sumažinti bent 20 %.

2007 m. spalio 30 d. Aplinkos ministrų tarybos nustatytoje ES pozicijoje pabrėžtas siekis užtikrinti pakankamą ir veiksmingą kitų šalių, ypač sparčiai besivystančių, indėlį,

---

⁴⁰ The near-Zero Emissions Coal (nZEC) Project [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.defra.gov.uk/environment/climatechange/internet/devcountry/china.htm#nzec>>.

⁴¹ Presidency Conclusions of the Brussels European Council (8/9 March 2007) (7224/1/07 REV 1).

⁴² Council Conclusions on climate change. 2826th Environment Council meeting, Luxembourg, 30 October 2007 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.eu2007.pt/NR/rdonlyres/1CAB3779-074F->>.

kuris leistų sumažinti dėl jų ūkio plėtros padidėjusį išlakų kiekį, stiprinti ir plėsti pasaulinę CO₂ rinką, pasitelkiant lanksčias naujoviškas ir pažangias sistemas, didinti bendradarbiavimą mokslinių tyrimų srityje, kurti ir diegti ekologiškas technologijas, būtinas išlakų kiekiui mažinti. Tačiau visos iniciatyvos turi būti ne tik priimtose, bet ir įgyvendintos, kad parodytų, kiek jos gali padėti pažaboti šiltnamio dujų emisijas praktiškai. Diegiamų priemonių poveikio vertinimai visada yra paremti daugeliu spėjimų, modeliavimų, sąlygų, ir priemonės potencialo maksimalus realizavimas priklauso nuo daugelio faktorių.

EK Aplinkos generalinis direktoratas (toliau - Direktoratas), įsikūręs Briuselyje, Belgijoje, ir turintis apie 650 darbuotojų, yra atsakingas už EK darbą, susijusį su klimato kaita. Direktoratas inicijuoja naujų teisės aktų kūrimą ir teikia pasiūlymus. Direktorato pasiūlytos priemonės turi būti patvirtintos Europos Parlamento, kurį sudaro 785 tiesiogiai renkami nariai iš visų 27 ES valstybių narių, ir Ministrų Tarybos, kuri atstovauja 27 ES valstybių narių vyriausybėms. Vykdydamas monitoringą, Direktoratas užtikrina, kad patvirtintos priemonės būtų realiai įgyvendinamos visose valstybėse narėse. Direktorato uždaviniai yra rūpintis ir gerinti gyvenimo kokybę, užtikrinant natūralių resursų apsaugą ir įgyvendinant Bendrijos teisėkūrą aplinkosaugos sferoje, taip pat skatinti efektyvų natūralių resursų panaudojimą gamybos, vartojimo ir atliekų tvarkymo priemonėse, ir integruoti aplinkosaugines problemas į kitas ES politikos sferas.

EK aplinkos komisaras – Stavros Dimas. EK yra įgaliota atstovauti ES tarptautinėse derybose ir užtikrina svarbų ES vaidmenį pasaulinėje kovoje su klimato kaita.

Kita svarbi ES institucija - Europos aplinkos agentūros (toliau - Agentūra), įsikūrusi Kopenhagoje, Danijoje. Agentūra buvo įkurta 1993 m., o visiškai pradėjo veikti nuo 1994 m. Svarbiausi jos uždaviniai yra pateikti savalaikę, tikslingą, svarbią ir patikimą informaciją apie aplinką, įtvirtinti ES aplinkos monitoringo sistemą. Agentūros informacija padeda ES ir Agentūros šalims narėms priimti tinkamus sprendimus aplinkos gerinimo srityje, įtraukti aplinkos klausimus į ekonomikos politiką ir skatinti darnų vystymąsi. Agentūra yra atsakinga už Europos aplinkos informacijos ir stebėjimo tinklo (angl. – *European Environment Information and Observation Network, Eionet*) plėtotę bei veiklos koordinavimą

Agentūra turi valdančiąją tarybą, į kurią įeina po vieną kiekvienos valstybės narės ir du Komisijos atstovus bei du Europos Parlamento paskirti aplinkos apsaugos srities mokslininkai. Į valdančiosios tarybos uždavinius įeina daugiametės darbo programos, metinių darbo programų bei metinių ataskaitų priėmimas. Valdančioji taryba taip pat skiria vykdančiąjį direktorių bei mokslinio komiteto narius.

Agentūros narēmis gali tapti ir ES nepriklausančios šalys. Dabar Agentūros veikloje dalyvauja 32 šalys narės: 27 ES šalys narės, Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija ir Turkija. Numatyta, kad kita nare taps Šveicarija. Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Kroatija, Buvusioji Jugoslavijos Respublika, Makedonija bei Serbija ir Juodkalnija taip pat kreipėsi dėl narystės.

IV DALIS. JTBBBB ir Kioto protokolo įgyvendinimas Lietuvoje

1 skyrius. Lietuvos teisinės priemonės, mažinančios klimato kaitą

Lietuva, būdama ES narė, sutinkamai su prisiimtais įsipareigojimais JTBBBB bei Kioto protokolo reikalavimams, privalo įgyvendinti Konvenciją. JTBBBB ratifikuota Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. I-812 „Dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos ratifikavimo“⁴³, o šios konvencijos Kioto protokolas ratifikuotas 2002 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo ratifikavimo⁴⁴. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴⁵ 138 straipsniu, tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Vėliau buvo priimta nemažai teisės aktų bei priemonių nacionaliniu lygiu, siekiant įgyvendinti prisiimtus šalies įsipareigojimus.

2008 m. sausio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 94⁴⁶ buvo patvirtinta Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo iki 2012 metų nacionalinė strategija (toliau - Strategija).

Ši Strategija parengta įgyvendinant Konvencijos 3 ir 4 straipsnių nuostatas. Joje apibūdinami Konvencijos ir Kioto protokolo prioritetai ir principai; apibendrinta esama mokslinė informacija apie Lietuvos gamtą ir ūkį; atlikta šalies ekonominio, socialinio ir regioninio vystymosi strateginė analizė; pateikta informacija apie Lietuvos klimato svyravimus ir jų prognozes globalių klimato pokyčių kontekste; įvertintos stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės įvairiuose ūkio sektoriuose, susijusiuose su klimato kaitos problemomis; numatyti tikslai ir uždaviniai įgyvendinant Konvencijos ir Kioto protokolo reikalavimus įvairiuose ūkio sektoriuose; parengtas šios Strategijos įgyvendinimo priemonės, skirtos įvairiems ūkio sektoriams, aplinkosaugai, mokslo ir švietimo sritims⁴⁷. Stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės numatytos tokiuose sektoriuose: kraštovaizdis, ekosistemos ir biologinė įvairovė, aplinkos oro kokybė, vandens ištekliai, dirvožemis, visuomenės sveikata, švietimas ir mokslas, energetika, transportas, pramonė, žemės ūkis, miškų ūkis, atliekų tvarkymas.

Strategijoje numatoma, kad 2008-2012 m. laikotarpiu Lietuva užtikrins, kad

⁴³ Valstybės žinios, 1995, Nr. 18-413.

⁴⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 126-5728.

⁴⁵ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁴⁶ Valstybės žinios, 2008, Nr. 19-685.

⁴⁷ *Ibid.*, 4 p.

išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų kiekis būtų 8 % mažesnis, palyginti su 1990 m. Taip pat pabrėžiama, jog iki 2020 m. turi būti įgyvendinti nacionaliniai strateginiai tikslai energetikos, transporto, žemės ūkio ir kituose sektoriuose ir pasiekta, kad išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų kiekis būtų sumažintas bent 20 %, palyginti su 1990 m. Be pagrindinio tikslo – įgyvendinti Konvencijos, Kioto protokolo reikalavimus ir sumažinti šiltnamio dujų kiekį – nustatyti ir kiti Strategijos tikslai:

1. užtikrinti efektyvesnę klimato kaitos stebėseną (monitoringą);
2. užtikrinti kraštovaizdžio, ekosistemų ir biologinės įvairovės pažeidžiamumo vertinimą ir prisitaikymo galimybių planavimą;
3. mažinti energetikos, pramonės, transporto, žemės ir miškų ūkio sektorių poveikį klimatui;
4. tobulinti atliekų tvarkymo sistemą, siekiant mažinti šiltnamio dujų susidarymą ir poveikį klimatui;
5. mažinti klimato kaitos poveikį žmonių sveikatai, plėtoti mokslinius tyrimus ir ugdyti visuomenės sąmoningumą kovoje su klimato kaita⁴⁸.

Strategijos priede nustatytos Strategijos įgyvendinimo priemonės. Organizuoti ir koordinuoti Strategijos vykdymą, numatytų priemonių įgyvendinimą, vykdyti stebėseną pavesta Aplinkos ministerijai.

Klimato kaitos švelninimo tikslai buvo priskirti prie svarbiausių Lietuvos darnaus vystymosi tikslų. Lietuva, ratifikuodama Kioto protokolą, įsipareigojo 2008-2012 metų laikotarpiu sumažinti ŠESD išsiskyrimą iki vidutiniškai 8% žemiau bazinių 1990 metų lygio. 1990-ieji yra laikomi CO₂, CH₄ ir N₂O baziniais metais, o 1990-ieji arba 1995-ieji yra laikomi pramoninių šiltnamio dujų baziniais metais.

Lietuvai, kaip ES narei, yra privalomi ES teisės aktai, tarp jų ir teisės aktai dėl klimato kaitos. Tiek iki Lietuvos įstojimo į ES, tiek ir Lietuvai įstojus į ES, Lietuvos klimato politika derinama su Europos Sąjungos teise šioje srityje. Dauguma nacionaliniu lygiu priimtų svarbių teisės aktų buvo ES *acquis communautaire* įgyvendinimo priemonių plano dalis aplinkos apsaugos srityje. *Acquis communautaire* – tai Bendrijų teisės ir jos taikymo praktikos visuma, apimanti visa, kas buvo pasiekta įgyvendinant Bendrijų steigimo sutartis⁴⁹. Visą *acquis* į ES stojančios valstybės privalo būti perėmusios stojimo į ES momentu, jeigu nenustatyti pereinamieji laikotarpiai ir nenumatyta galimybė atsisakyti vykdyti tam tikrų *acquis* dalių. Taip užtikrinamas ES teisės tęstinumas ir pasiektas integracijos lygis.

---

⁴⁸ *Ibid.*, 33 p.

⁴⁹ RAGULSKYTĖ-MARKOVIENĖ, R. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 131.

Pareiga perimti *acquis* reiškia ne tik tai, kad į ES stojančios valstybės turi suderinti savo teisę su ES teise, bet ir su teisėsaugos institucijų bei administracijos gebėjimu taikyti ES teisę praktikoje. Lietuva privalo įgyvendinti ir keletą ES direktyvų, reguliuojančių klimato kaitos klausimus, svarbiausia - Direktyvos 2003/87/EB dėl prekybos šiltnamio dujų apyvartiniais taršos leidimais bei ją 2004 m. pakeitusios Jungiančiosios direktyvos 2004/101/EB reikalavimus. Šių direktyvų reikalavimai, privalomi Lietuvai, įtvirtino klimato apsaugą tarp aukščiausių Lietuvos aplinkos apsaugos prioritetų.

Vienas iš pagrindinių ūkio plėtros, aplinkos apsaugos bei socialinės politikos darnaus vystymosi nuostatas integruojančių dokumentų yra Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu⁵⁰. Remiantis Nacionaline darnaus vystymosi strategija, pagrindinis Lietuvos darnaus vystymosi tikslas yra pagal ekonominio ir socialinio vystymosi bei išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius iki 2020 metų pasiekti Europos Sąjungos vidurkį, pagal aplinkos taršos rodiklius – neviršyti Europos Sąjungos leistinių normatyvų, laikytis tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimų. Pagrindinis 2004 m. sudaryto Nacionalinio klimato kaitos komiteto uždavinys yra padėti užtikrinti Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje nustatytus tikslus, susijusius su šiltnamio dujų išmetamo kiekio ribojimu, ir priemonių šiems tikslams pasiekti įgyvendinimą.

Klimato kaitos švelninimo politika pirmiausia turėtų būti integruota į energetikos plėtros politiką, nes pagrindinis šaltinis, sukeliantis klimato kaitą, yra organinio kuro deginimas. 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu X-1046 patvirtintoje Nacionalinėje energetikos strategijoje⁵¹ numatyti konkretūs sprendimai dėl Ignalinos AE galutinio eksploatavimo nutraukimo sąlygų ir terminų, atsižvelgta į naujus aplinkosaugos reikalavimus.

Darnaus vystymosi nuostatų įgyvendinimui transporto sektoriuje daug dėmesio skiriama tokiuose strateginiuose dokumentuose kaip Valstybės ilgalaikės raidos strategija⁵², Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas⁵³, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija⁵⁴. Naudoti mažiau teršiantį

---

⁵⁰ 2003 m. rugsėjo 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 89-4029).

⁵¹ 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas X-1046 „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 11-430).

⁵² 2002 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (Valstybės žinios, 2002, Nr. 113-5029).

⁵³ 2002 m. spalio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1154 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 110-4852).

⁵⁴ 2002 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“ (Valstybės žinios, 2002, Nr. 60-2424).

aplinką ir alternatyvų kurą bei transporto priemones yra vienas iš prioritetinių ilgalaikių tikslų. Viena iš priemonių - biokuro, biodegalų ir bioalyvų gamintojams ir naudotojams taikomos įstatymų nustatytos lengvatos.

Svarbus gyvenamojo bei statybų sektoriaus teisės aktas – Lietuvos būsto strategija⁵⁵, nustatanti ilgalaikius būsto politikos tikslus ir prioritetus, kurių pasiekimas taip pat leistų sumažintų šiltnamio dujų kiekį.

Šiltnamio dujų emisijas energetikos sektoriuje galima sumažinti tik didinant energijos naudojimo efektyvumą gamyboje ir vartojimo sferoje, bei keičiant deginamo kuro struktūrą, t.y. plačiau panaudojant kurą, kurio sudėtyje yra mažiau anglies - biomasę ir kitus AEI bei gamtines dujas.

Svarbūs teisės aktai žemės ūkio sektoriuje – Žemės ūkio ir kaimo plėtros strategija⁵⁶ ir Valstybinė vandenių taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programa⁵⁷. Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 metų ilgalaikė strategija numato ilgalaikes vystymo kryptis miškų sektoriuje.

Ilgalaikiai tikslai ir jų įgyvendinimo priemonės pramonės sektoriuje yra nurodytos Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje. Taip pat nemažai svarbių priemonių, įtakančių šiltnamio dujų kiekį, yra numatyta Aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių strategijoje⁵⁸, kuri yra Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos dalis. Lakiųjų organinių junginių, susidarančių naudojant tirpiklius tam tikrų veiklos rūšių įrenginiuose, emisijos ribojimo tvarka⁵⁹ skirta sumažinti tiesioginį ir netiesioginį lakiųjų organinių junginių (išsiskiriančių iš dažu, tirpiklių, kliju) poveikį aplinkai.

Svarbiausi Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano⁶⁰ tikslai yra sukurti racionalią atliekų tvarkymo sistemą, apsaugoti gamtą ir žmonių sveikatą nuo taršos atliekomis poveikio bei nustatyti atliekų tvarkymo užduotis, priemones ir veiksmus. Atliekų tvarkymo sritis šiuo metu yra reorganizuojama bei modernizuojama, siekiant kuo labiau ją pritaikyti prie ES reikalavimų ir tuo pačiu mažinti šiltnamio dujų emisijas šiame

---

⁵⁵ 2004 m. sausio 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 60 „Dėl Lietuvos būsto strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 13-387).

⁵⁶ 2000 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. VIII-1728 „Dėl žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2000, Nr. 50-1435).

⁵⁷ 2003 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1076 „Dėl valstybinės vandenių taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programos“ (Valstybės žinios, 2003, Nr. 83-3792).

⁵⁸ Aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių strategija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-29]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php?phrase_id=156560>.

⁵⁹ 2002 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. 620 „Dėl lakiųjų organinių junginių, susidarančių naudojant tirpiklius tam tikrų veiklos rūšių įrenginiuose, emisijos ribojimo tvarkos patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 15-634).

⁶⁰ 2007 m. spalio 31 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1224 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimo Nr. 519 „Dėl Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“ pakeitimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 122-5003).

sektoriuje.

Kalbant apie Lietuvos kiekybinius tikslus AEŠ įvesti, reikia atkreipti dėmesį, jog Lietuvoje pastebimas jėgainių, naudojančių biomasę, vandens, geoterminę ar saulės energiją, skaičiaus didėjimas. Energetikos strategija nustatė, kad 2010 m. 12 % elektros energijos nuo bendrosios pasiūlos turi būti pagaminta panaudojant AEŠ ir Lietuva šiuos kiekybinius tikslus įgyvendina.

Siekiant skatinti AEI naudojimą, mažinti aplinkos teršimą ir vykdyti Kioto protokolo įsipareigojimus mažinti ŠESD išsiskyrimą į aplinką, Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas⁶¹ numato atleidimą nuo mokesčio, kai įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės, ne mažiau kaip 5 procentais mažinančios tam tikro teršalo išmetimą į aplinką, arba kai įgyvendinamos aplinkosaugos priemonės yra skirtos biokurui naudoti.

Visas klimato kaitos švelninimo priemonės energetikos sektoriuje būtų galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: fiskalinės (įvairūs mokesčiai) ir imituojančios rinkos mechanizmą. Lietuvoje yra taikomi taršos mokesčiai, tiesiogiai susiję su šiltnamio dujų emisijų mažinimu. Taip pat taikomi pridėtinės vertės mokestis (toliau - PVM) ir akcizo mokestis kurui bei fiksuotos supirkimo kainos elektros energijai, pagamintai iš AEI.

Lietuvoje yra dviejų rūšių taršos mokesčiai - taršos mokesčiai stacionariems ir mobiliems taršos šaltiniams. Taršos mokesčiai stacionariems taršos šaltiniams Lietuvoje yra skaičiuojami už teršalų toną ir renkami baziniu arba didesniu tarifu, pagal nukrypimo nuo paskirtų taršos leidimų laipsnį.

Bazinis tarifas taikomas taršai, kuri yra ne didesnė už etaloną. Didesnis mokestis yra nustatomas taršai, didesnei už etaloną, ir traktuojamas kaip bauda. Baudos dydis yra nustatomas naudojant pastovų koeficientą baziniam tarifui, bet šie koeficientai gali priklausyti nuo taršos pobūdžio ir masto.

Taršos mokesčiai mobiliems taršos šaltiniams yra nustatomi fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie teršia iš mobilių taršos šaltinių, naudojamų komercinei veiklai. Mokestis taršai iš mobilių taršos šaltinių yra pagrįstas kuro deginimu ir nustatomas už toną sunaudoto kuro, išskyrus aviaciją, kuri moka mokesčius pagal lėktuvų reisų skaičių ir nusileidimo ciklus. Jei aplinkos inspekcija randa neužfiksuotą kuro deginimo įrodymų, teršėjas yra nubaudžiamas. Taip įgyvendinamas kertinis Europos Sąjungos aplinkos apsaugos politikos principas „teršėjas moka“. Šis principas reiškia, kad visa atsakomybė, taip pat ir materialinė, už taršą arba naudojant gamtos išteklius padarytą žalą aplinkai tenka teršėjams arba naudotojams, t.y. visus socialinius ir ekonominius nuostolius dėl

---

⁶¹ Valstybės žinios, 1999, Nr. 47-146; 2002, Nr. 13-474.

teršimo bei išteklių naudojimo privalo padengti patys teršėjai (vartotojai)⁶².

Nuo taršos mokesčių yra atleidžiami šių kategorijų mobilūs taršos šaltiniai:

- 1) Fiziniai ir juridiniai asmenys, turintys instaliuotas dujų neutralizavimo sistemas;
- 2) Fiziniai ir juridiniai asmenys, naudojantys transporto priemones žemės ūkyje, kai pajamos iš jų žemės ūkio veiklos sudaro daugiau nei 50 procentų bendrųjų pajamų;
- 3) Fiziniai ir juridiniai asmenys, naudojantys savo transporto priemones ir turintys patentus komercinei veiklai;
- 4) Fiziniai ir juridiniai asmenys, naudojantys biokurą ir turintys tai įrodančius dokumentus.

Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas⁶³ nustato akcizo mokesčius energijos nešėjams. Mažiau sieringam mazutui netaikomas mažesnis akcizo mokesčio koeficientas ir 2,5 % sieringumo mazutas yra apmokestinamas tokiu pačiu akcizo mokesčiu kaip ir mažesnio sieringumo mazutas.

Akcizo mokestis netaikomas dyzeliniam kurui, naudojamam žemės ūkyje ir žuvininkystėje, neviršijant dyzelinio kuro suvartojimo normų. Pagal Akcizų įstatymą taikomos atskiros lengvatos: akcizo mokestis elektros energijai bus taikomas tik nuo 2010 m., o anglims ir orimulsijai – nuo 2016 m.

Lietuvoje energijos produkcijai PVM nėra diferencijuotas. Gali būti numatyta taikyti Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymą⁶⁴ įrenginiams, kurie yra instaliuoti AEI naudojančiose elektrinėse, pavyzdžiui, įrengimai biomasės boileriams arba vėjo elektrinėms. Tai galėtų sumažinti investicinius kaštus ir tokiu būdu sukurti realias paskatas keistis, pavyzdžiui, pakeičiant senus boilerius efektyvesniais, naudojančiais AEŠ. Tačiau mokesčių nustatymas tampa komplikuoatas, nes daug įrengimų yra sistemos ir gamintojai turi galimybę reikalauti mažesnio PVM tarifo.

Trys pagrindinės rinkos principais paremtos klimato kaitos švelninimo priemonės yra prekybos šiltnamio dujų emisijomis schema, prekybos „žaliaisiais“ sertifikatais sistema ir kiti lankstūs Kioto mechanizmai – ŠPM ir BĮ projektai.

Prekybos šiltnamio dujų emisijomis schema Lietuvoje aptariama kitame skyriuje.

Prekyba „žaliaisiais“ sertifikatais, kadangi taikomos fiksuotos supirkimo kainos elektros energijai, pagamintai iš AEI, reikalauja didelių lėšų iš ES biudžeto. Perėjimas prie prekybos „žaliaisiais“ sertifikatais yra vienas geriausių būdų užtikrinti Direktyvos 2001/77/EB įgyvendinimą ir sumažinti našta šalių biudžetui. Lietuvoje, įgyvendinant

---

⁶² MEŠKYS, L. Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, nr. 3 (81), p. 56.

⁶³ Valstybės žinios, 2001, Nr. 98-3482; 2004, Nr. 26-802.

⁶⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.

Direktyvą 2001/77/EB dėl elektros energijos, pagamintos iš AEI, skatinimo, vidaus elektros rinkoje buvo patvirtintos Elektros energijos, pagamintos naudojant AEI, kilmės garantijų teikimo taisyklės⁶⁵. Pagal šias taisykles kilmės garantijos suteikiamos visai elektros energijai, pagamintai naudojant AEI. Elektros energijos, kurios gamyba buvo skatinama, kilmės garantijos bus pažymimos kaip panaudotos. Nepanaudotos kilmės garantijos atitenka elektros energijos su kilmės garantijomis pirkėjui. Už kilmės garantijų išdavimą Lietuvoje atsakinga institucija yra perdavimo sistemos operatorius. Esama kilmės garantijų sistema jau gali būti pagrindas „žaliųjų“ sertifikatų sistemai įvesti. Elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių, pirkimo skatinimo tvarkoje numatyta, kad nuo 2021 metų elektros energijos, kuriai gaminti naudojami atsinaujinantys ir atliekiniai energijos išteklių, pirkimas skatinamas įvedant vadinamųjų „žaliųjų sertifikatų“ sistemą. Tai reiškia, kad elektros energijos supirkimo kainos galios iki šios datos. Tokiu būdu, gali būti įvedama tik dalinė „žaliųjų sertifikatų“ sistema, kai gamintojas pats pasirenka tarp šių skatinimo priemonių.

ŠPM Lietuvai nėra aktualus, kadangi abejotina, ar Lietuva artimiausiu metu investuos savo lėšas į projektus besivystančios ekonomikos šalyse, tačiau ateityje pagrindiniams šalies ekonominiams ir socialiniams rodikliams pasiekus ES vidurkį, Lietuva galės vykdyti ŠPM besivystančiose šalyse. Šiuo metu Lietuvos teisinėje bazėje nėra teisės akto, reglamentuojančio ŠPM įgyvendinimą, apibrėžiančio įgyvendinimo priemonės bei tvarką.

Lietuvai šiuo metu aktualesni BĮ projektai, kur ji būtų šalis, kurioje investuojama. BĮ projektų įgyvendinimą nustato Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo bendro įgyvendinimo mechanizmo įgyvendinimo strateginės kryptys⁶⁶ bei Kioto protokolo bendro įgyvendinimo projektų vykdymo taisyklės⁶⁷. Visų pirma, turi būti pasirašomas Supratimo memorandumas (ketinimo raštas) tarp šalių, suinteresuotų vykdyti BĮ projektus. Investuojančioji šalis – šalis, kuri investuoja į BĮ projektą ir įsigyja TMV, o priimančioji šalis yra ta, kurioje vykdomas BĮ projektas.

Tuomet BĮ projekto koncepcija (idėja) pateikiama Aplinkos ministerijai ir toliau vystoma. BĮ projektų energetikos sektoriuje atveju teikiama ir Ūkio ministerijai. Projekto

---

⁶⁵ 2005 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 4-346 „Dėl Elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kilmės garantijų teikimo taisyklių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 122-4375).

⁶⁶ 2004 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. D1-279/4-193 „Dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo bendro įgyvendinimo mechanizmo įgyvendinimo strateginių kryptių patvirtinimo bei tarpinstitucinio funkcijų pasiskirstymo įgyvendinant šį mechanizmą“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 86-3146).

⁶⁷ 2007 m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-529 „Dėl Bendro įgyvendinimo projektų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 109-4473).

pateikėjas suprantamas kaip priimančioje šalyje veiklą vykdanči įmonė arba šios įmonės partneris investuojančioje šalyje, arba jų įgaliotas atstovas (konsultacinė kompanija). Tada būtina gauti Aplinkos ministerijos pritarimą BĮ projekto koncepcijai (idėjai) – išduodamas pritarimo raštas. BĮ projektų energetikos sektoriuje atveju pritariama atsižvelgus į Ūkio ministerijos išvadą.

Parengiamas BĮ projekto dokumentas, ir tuomet nepriklausomas subjektas, pagal Kioto protokolą sudaryto BĮ Priežiūros komiteto įgaliotas nustatyti ir tikrinti, ar BĮ projektai ir su jais susijęs šiltnamio dujų kiekio mažinimas atitinka Kioto protokolo 6 straipsnio reikalavimus, atlieka BĮ projekto papildomumo įvertinimą. BĮ projektų papildomumas yra pagrindinis reikalavimas BĮ projektų tinkamumui įvertinti. Pagal papildomumo kriterijų, įgyvendinus BĮ projektą, šiltnamio dujų kiekis turi būti mažesnis už bazinį lygį, kuris yra ateityje numatomas šiltnamio dujų kiekis, kuris susidarytų neįvertinant BĮ projekto įgyvendinimo rezultate gauto jo sumažėjimo.

Tada parengiamas ir pasirašomas susitarimas dėl konkretaus BĮ projekto, bei vyksta projekto tvirtinimas ir registravimas. Vykdam patį BĮ projekto įgyvendinimą, atliekamas BĮ projekto įgyvendinimo monitoringas ir projekto rezultatų patikrinimas. Patvirtinus BĮ projekto rezultatus, vyksta TMV registravimas nacionaliniame registre ir jų perdavimas. Taip pat būtinas ir ataskaitų rengimas apie BĮ projekto įgyvendinimo eigą.

BĮ projektai nėra plačiai paplitę Lietuvoje tiek dėl ūkio subjektų iniciatyvos trūkumo, tiek dėl informacijos apie BĮ stokos. Paprastai Lietuvoje vystomi BĮ projektai, susiję su vėjo jėgainių parkais. Šiuo metu Lietuvoje yra patvirtinta 14 BĮ projektų idėjų: UAB „Vėjų spektras“ Rūdaičių vėjo jėgainių parkas, UAB „Achema Hidrostotys“ Benaičių vėjo jėgainių parkas, UAB „Vėjo elektra“ Sūdėnų ir Lendimų vėjo elektrinių parkas, UAB „Ivermeta“ Mockių vėjo jėgainių parkas, UAB „Naujoji energija“ Čiūtelių vėjo jėgainių parkas, UAB „Energogrupė“ Kreivėnų vėjo jėgainių parkas, UAB „Vėjų spektras“ ir UAB „Vėjo gūsis“ Kiauleikių, Kvecių ir Liepynės vėjo jėgainių parkas, UAB „Ekoresursai“ Lapių buitinių atliekų sąvartyno biodujų panaudojimas kombinuotai elektros ir šilumos gamybai, UAB „Minijos nafta“ degančių dujų utilizavimo projektas, AB „Achema“ N₂O mažinimas GP agregate, AB „Achema“ N₂O mažinimas UKL-7 įrenginiuose, UAB „Mestilla“ pirminis rapsų perdirbimas biokuro gamybai, AB „Biofuture“ bioetanolio gamybos projektas, UAB „Kurana“ bioetanolio gamybos ir biodujų panaudojimo energijos gamybai projektas⁶⁸.

---

⁶⁸ Informacija apie vykdomus bendro įgyvendinimo projektus [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.laaf.lt/index.php?404893940>>.

2 skyrius. ATL prekybos sistemos veikimas Lietuvoje

ES valstybėms narėms, siekiančioms įgyvendinti įsipareigojimus pagal Kioto protokolą, buvo sukurta šiltnamio dujų ATL sistema. Tokia sistema veikia ir Lietuvoje. ATL išdavimas ir prekyba Lietuvoje vykdoma vadovaujantis Šiltnamio dujų apyvartinių taršos leidimų išdavimo ir prekybos jais tvarkos aprašu (toliau – aprašas), patvirtintu Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu⁶⁹. Taip į Lietuvos teisinę sistemą buvo perkelta ES Direktyva 2003/87/EB. Pagal šią tvarką, įmonei suteikiamas ATL kiekis fiksuojamas įmonei Regioninio aplinkos apsaugos departamento (toliau - RAAD) išduotame leidime išmesti šiltnamio dujas. Toks leidimas yra Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (TIPK) leidimo dalis. ATL egzistuoja tik elektroninėje formoje, o duomenys apie juos kaupiami elektroniniame registre. Toks registras Lietuvoje yra Lietuvos aplinkos apsaugos investicijų fondo (toliau - LAAIF) administruojamas Šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų registras.

ATL prekybos sistemos dalyviai Lietuvoje yra šiltnamio dujomis aplinką teršiančių įrenginių operatoriai, Aplinkos ministerija, 8 RAAD, LAAIF, nepriklausomi vertintojai, ATL prekybos brokeriai. Per 2005-2007 metus veiklos vykdytojai Lietuvoje daugiausiai ATL pardavė Suomijos, Danijos, Prancūzijos, Olandijos ir D.Britanijos bendrovėms. Mažesnė ATL srauto dalis buvo nukreipta į Vokietiją, Latviją bei Estiją⁷⁰.

Įmonės iki 2005 m. pabaigos turėjo parengti CO₂ monitoringo planus, o pagal juos vėliau skaičiavo CO₂ išmetimus. Įrenginių operatoriai privalėjo parengti CO₂ monitoringo ataskaitas ir jas pateikti nepriklausomam vertintojui, akredituotam Lietuvos Nacionalinio Akreditacijos Biuro. Nepriklausomo vertintojo pažyma kartu su CO₂ monitoringo ataskaita turėjo būti pateikiama RAAD. Monitoringo ataskaitose nustatomas realus įmonės įrenginių išmestas CO₂ kiekis, pagal kurį yra anuliuojamas atitinkamas ATL kiekis iš įmonės sąskaitos ATL registre. Jei realus teršalų kiekis yra didesnis negu suteiktas ATL kiekis, įmonė trūkstantis ATL gali nusipirkti iš kitų įmonių arba aukcione. Lietuvoje už prekybos ATL vykdymą yra atsakingas LAAIF.

2005-2007 metų periodu buvo numatyta, jog ATL prekybos sistemoje dalyvauja tokių sričių įmonės:

1. Energetika;

---

⁶⁹ 2004 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-231 „Dėl Šiltnamio dujų apyvartinių taršos leidimų išdavimo ir prekybos jais tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 78-2764; 2005, Nr. 137-4948).

⁷⁰ ŽALTKAUSKIENĖ, J. Prekybos apyvartiniais taršos leidimais Lietuvoje 2005-2007 m. apžvalga. In *Kioto mechanizmų įgyvendinimas Lietuvoje: patirtis ir perspektyvos*. Seminaro medžiaga. Vilnius: Bendravimo formos, 2007, p. 9.

2. Naftos perdirbimas;
3. Kokso gamyba;
4. Mineralinių medžiagų apdirbimas:
  - a) Cemento gamyba;
  - b) Stiklo gamyba;
  - c) Keramikos gamyba;
5. Celiuliozės, popieriaus, kartono gamyba;
6. Metalų ir plieno gamyba.

Lietuvos ūkio subjektams, neteisėtai išmetusiems į atmosferą šiltnamio dujas, pagal Direktyvos 2003/87/EB nuostatas, turi būti taikomos sankcijos už kiekvieną neteisėtai išmestą į atmosferą šiltnamio dujų toną. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekse⁷¹ (toliau – ATPK) numatyta ūkio subjektų administracinė atsakomybė už teisės aktų, reglamentuojančių šiltnamio dujų išmetimą į aplinką, šiltnamio dujų apyvartinės taršos leidimų išdavimą ir prekybą jais, pažeidimą. Prekybos šiltnamio dujų apyvartinės taršos leidimais nustatytos tvarkos pažeidimas užtraukia baudą nuo vieno šimto penkiasdešimties iki trijų šimtų litų. Šiltnamio dujų išmetimo apskaitos ataskaitos ir (ar) proceso tinkamumo patvirtinimo pažymos nepateikimas laiku kompetentingai institucijai užtraukia baudą nuo penkių šimtų iki vieno tūkstančio litų. Šiltnamio dujų išmetimas į aplinką neturint nustatyta tvarka išduoto leidimo, kai pagal teisės aktus toks leidimas reikalingas, užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio iki dviejų tūkstančių litų. Nacionaliniame apyvartinių taršos leidimų paskirstymo plane nustatyto leidžiamo išmesti į aplinką šiltnamio dujų kiekio viršijimas užtraukia baudą nuo dviejų tūkstančių iki penkių tūkstančių litų⁷². Tokia norma ATPK papildytas 2006-06-15⁷³.

ATPK numatytų sankcijų skyrimas nėra reglamentuotas jokiame kitame Lietuvos teisės akte, išskyrus aprašo normą, kurioje tik nurodyta, kad asmenys, pažeidę minėto aprašo nuostatas, atsako Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka⁷⁴.

Aprašo 44 p. nustato, jog „veiklos vykdytojai ne vėliau kaip iki kiekvienų kalendorinių metų kovo 31 d. privalo parengti Šiltnamio dujų išmetimo apskaitos ataskaitas <...>, o 10.6 p. numato, kad „<...> turi būti veiklos vykdytojo rašytinis įsipareigojimas iki kitų metų balandžio 30 d. atsisakyti tokį paskirtų pagal Aplinkos

⁷¹ Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.

⁷² *Ibid.*, 51⁽²¹⁾ str.

⁷³ Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 5, 41, 51(3), 51(12), 55, 58, 70, 76, 77, 77(1), 81, 82, 84(1), 87, 89(1), 91, 99(8), 183, 188(4), 188(9), 189(1), 214(3), 221, 224, 225, 232(1), 237, 242, 244, 246(2), 259(1), 262, 263, 268, 320 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 42(4), 51(18), 51(19), 51(20), 51(21), 51(22), 56(2), 58(1), 78(1), 89(2), 99(9), 99(10), 148, 173(20), 173(21) straipsniais įstatymas (Valstybės žinios, 2006, Nr. 73-2759).

⁷⁴ *Cit. op.* 69, 48 p.

ministerijos patvirtintą Nacionalinį paskirstymo planą ATL skaičių, kuris atitiktų per praėjusius kalendorinius metus iš įrenginio išmestą bendrą Šiltnamio dujų kiekį.“ Pagal kiekvienais metais ūkio subjektų parengtas šiltnamio dujų išmetimo apskaitos ataskaitas už praėjusius kalendorinius metus ir atsisakytą ATL kiekį, iki šiol Lietuvoje ūkio subjektams dar nebuvo taikytos ATPK numatytos sankcijos, kadangi aprašo nuostatų pažeidimų nebuvo nustatyta. Pagal ūkio subjektų iki 2008 m. kovo 31 d. pateiktas ataskaitas už 2007 m. ir atsisakomų ATL kiekį, dar neįmanoma nustatyti, ar bus pagrindas patraukti tam tikrus ūkio subjektus administracinėn atsakomybėn.

Kaip ir kitos ES narės, Lietuva turėjo parengti ATL NPP nuo 2005 m. pradžios iki 2007 m. pabaigos. Šiam laikotarpiui ATL jau paskirstyti. Kitas periodas – nuo 2008 m. pradžios iki 2012 m. pabaigos. NPP nustato bendrą CO₂ emisijų kiekį, kurį valstybė išdalija šalies bendrovėms. Bendrovės gali leidimus pirkti ar parduoti. Taigi valstybė privalo nuspręsti, kiek ATL suteiks per sistemos taikymo laikotarpį ir kiek jų gaus kiekviena gamykla. NPP turi būti numatytas ATL rezervas naujiems įrenginiams⁷⁵.

2008–2012 m. NPP nurodytas bendras (penkerių metų) ATL skaičius veiklos vykdytojui paskirstomas kiekvieniems kalendoriniams metams lygiomis proporcijomis. NPP 2008-2012 metams buvo pradėtas rengti 2005 m. Parengtas Lietuvos 2008-2012 m. NPP projektas buvo teikiamas EK ir galima išskirti šiuos tolimesnius etapus:

1. 2006 m. birželio 29 d. EK buvo notifikuotas NPP projektas, kuris buvo pagrįstas ūkio sektorių prognozėmis. Lietuva pageidavo 16,59 mln. ATL per metus.
2. EK įvertino:
  - a) CO₂ taršą 2005 metais
  - b) BVP augimą 2005-2010 metais (37,6 %)
  - c) Taršos intensyvumo sumažėjimą (3,05 %) ir2006 m. lapkričio 29 d. priėmė sprendimą⁷⁶, kuriuo Lietuvai skyrė 8,85 mln. ATL per metus.
3. 2006 m. gruodžio 29 d. Lietuva, priėmusi EK prielaidas dėl BVP augimo ir taršos intensyvumo mažėjimo ir įvertinusi, kad ATL prekybos sektoriaus taršos intensyvumas ir kitų sektorių intensyvumas keisis skirtingai, kreipėsi į EK dėl ATL kvotų paskirstymo Lietuvai peržiūros.
4. 2007 m. liepos 13 d. EK⁷⁷ paliko leistiną ATL kiekį per metus - 8,85 mln.
5. 2007 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir aplinkos ministro

---

⁷⁵ *Cit. op.* 69, 22 p.

⁷⁶ COM(2006)5613.

⁷⁷ COM(2007)3407.

bendru įsakymu patvirtintas NPP⁷⁸.

EK įsipareigojo užtikrinti, kad ES ir valstybės narės pasiektų Kioto protokolo su ŠESD emisija susijusius tikslus, ir, remdamasi ES išmetamųjų teršalų prekybos sistema, priėmė sprendimus dėl 10 valstybių nacionalinių CO₂ taršos leidimų paskirstymo daug energijos vartojančioms pramonės įmonėms 2008–2012 m. prekybos laikotarpiu planų ir nustatė leidimų skaičių.

Lietuvai EK sprendimu patvirtintas metinis CO₂ taršos leidimų skaičius yra 8,8 milijonų tonų. Per pirmąjį sistemos įgyvendinimo etapą ir kitos naujosios ES narės neišnaudojo skirtų ATL, todėl EK nusprendė joms sumažinti CO₂ taršos leidimų kiekį. EK sprendimai atsispindi šioje lentelėje:

	2005-2007 m. kvota	2005 m. faktinė emisija	2008-2012 m. prašomas kiekis	Leistina 2008-2012 m. kvota
Lietuva	12.3	6.6	16.6	8.8
Latvija	4.6	2.9	7.7	3.3
Estija	19	12.62	24.38	12.72
Lenkija	239.1	203.1	284.6	208.5
Slovakija	30.5	25.2	41.3	30.9
Slovėnija	8.8	8.7	8.3	8.3
Vengrija	31.3	26.0	30.7	26.9
Čekija	97.6	82.5	101.9	86.8

Lietuvai, siekiančiai įgyvendinti Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją ir iki 2020 m. pasiekti ES šalių 2003 m. ekonominio išsivystymo vidurkį bei Lisabonos strategijos⁷⁹ tikslus, šie EK sprendimai labai nepalankūs. Lietuva teigia, kad EK, apskaičiuodama ATL kiekį, rėmėsi pernelyg paprasta matematine formule: prie 2005 m. ATL panaudojimo fakto pridėjo BVP augimą ir atėmė energetikos efektyvumo rodiklį. Tačiau EK neįvertino, kad mūsų šalyje kai kurių pramonės sektorių BVP didėja daug sparčiau nei šalies BVP. EK netaikė subalansuoto požiūrio sprendžiant klimato kaitos problemas ir neatsižvelgė į atskirų šalių ekonominio augimo bei savito energetinio apsirūpinimo poreikius. EK nepagrįstai apskaičiavo, kaip ateityje kis taršos kiekis. Taip pat neatsižvelgta į planuojamą Ignalinos atominės elektrinės uždarymą, kuomet Lietuvoje

⁷⁸ 2007 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. D1-609/4-477 „Dėl Nacionalinio apyvartinių taršos leidimų paskirstymo 2008-2012 metams plano patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 120-4946).

⁷⁹ 2005 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1270 “Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos” (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 139-5019).

bus daugiau sunaudojama organinio kuro. Jis yra taršesnis už branduolinį, todėl atitinkamai padidės tarša.

2007 m. rugpjūčio 16 d. Vyriausybės strateginio planavimo komitetas nutarė, kad Lietuva kreipsis į Pirmosios instancijos teismą, veikiantį prie Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (toliau - EBTT), ir pateiks ieškinį EK dėl pastarosios sprendimo skirti šalies poreikių neatitinkančią ATL kvotą. Šis nutarimas priimtas, įvertinus Ūkio ir Aplinkos ministerijų specialistų atliktą galimų ekonominių ir socialinių padarinių, jeigu Lietuva privalės laikytis nustatytosios kvotos, analizę. 2007 m. rugsėjo 25 d. Lietuva pateikė ieškinį EBTT dėl 2006 m. lapkričio 29 d. EK sprendimo. Lietuva – jau septintoji ES šalis, nusprendusi teismo būdu ginti savo interesus. Nepatenkintos EK sprendimu su panašiais ieškiniais į EBTT Pirmosios instancijos teismą kreipėsi Slovakija, Lenkija, Čekija, Vengrija, Estija ir Latvija.

Lietuvos ieškinio EBTT argumentai:

1. EK viršijo savo įgaliojimus, nes Direktyvos 2003/87/EB nuostatos suteikia įgaliojimus įvertinti valstybių narių parengtus NPP, tačiau neįgalioja spręsti dėl bendro ATL kiekio visiškai neatsižvelgiant į valstybių narių parengtus ir pateiktus nacionalinius paskirstymo planus.
2. EK sprendimas pažeidžia Direktyvos 2003/87/EB 9 straipsnyje nustatytą įpareigojimą vadovautis III priede įtvirtintais kriterijais, nes jame nepagrįstai neatsižvelgiama į III priedo 4 kriterijų ir į būtinybę Lietuvos Respublikoje didinti elektros energijos gamybą įrenginiuose, deginančiuose iškastinį kūrą, kurią sąlygoja pareiga iki 2009 m. uždaryti Ignalinos atominę elektrinę.
3. EK, nustačiusi šalies poreikių neatitinkančią ATL kvotą 2008-2012 m. laikotarpiui, pažeidė Direktyvos 2003/87/EB kaip instrumento, skirto įvykdyti Kioto protokolo šalių įsipareigojimus dėl šiltnamio dujų emisijos sumažinimo, tikslus.
4. EK sprendimas pažeidžia gero administravimo ir lojalaus bendradarbiavimo principus, nes Komisija nustatydamą ATL kiekį rėmėsi savo pasirinktu metodu ir nepasikonsultavusi su Lietuvos Respublika, neatsižvelgė į Lietuvos atliktą vertinimą.
5. EK, taikydama savo pačios pasirinktą metodą maksimaliam ATL kiekiui nustatyti, neatsižvelgė į specifinę Lietuvos Respublikos situaciją, todėl Komisijos sprendimas pažeidžia nediskriminavimo principą.
6. EK nesilaikė Direktyvos 2003/87/EB procedūrinio reikalavimo dėl NPP vertinimo trukmės.

Išnagrinėjęs Lietuvos ieškinį, EBTT priims sprendimą, kuris, tikėtina, kad bus nepalankus Lietuvai, kadangi pirmajam 2005-2007 m. laikotarpiui paskirtas ATL kiekis

buvo perteklinis, o nepanaudotus ATL Lietuvos bendrovės pardavė ir, deja, tik mažoji jų dalis pardavus ATL gautas lėšas panaudojo technologijų modernizavimui bei šiltnamio dujų emisijas mažinančių priemonių diegimui.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė įvertino ATL paskirstymo, panaudojimo ir prekybos sistemos efektyvumą bei tyrė, ar už parduotus leidimus gautos lėšos naudojamos taršai mažinti, ir paskelbė Valstybinio audito ataskaitą „Apyvartinių taršos leidimų paskirstymo ir prekybos sistemos vertinimas“⁸⁰. Minėtoje ataskaitoje pažymėta, kad 2005 ir 2006 m. Lietuvos įmonės panaudojo tik kiek daugiau negu pusę joms skirtų ATL, kai tuo tarpu ES šalyse buvo panaudoti beveik visi joms skirti ATL. Atsiradus galimybei gauti papildomų pajamų už parduotus leidimus, susiformavo įmonių požiūris į ATL prekybos sistemą, kaip į savotišką ES paramos formą, bet ne į įpareigojimą mažinti taršą. Duomenys ir informacija Valstybės kontrolės tyrimui buvo renkami iš devynių Lietuvos įmonių: AB „Lietuvos elektrinė“, AB „Šiaulių energija“, AB „Klaipėdos energija“, AB „Panevėžio energija“, UAB „Geoterma“, UAB „Mažeikių šilumos tinklai“, UAB „Utenos šilumos tinklai“, UAB „Tauragės šilumos tinklai“ ir VĮ „Ignalinos atominė elektrinė“.

Remiantis minėta ataskaita, įmonės priemonėms, susijusioms su taršos mažinimu, panaudojo tik 12,3 % pajamų, gautų pardavus ATL, 15,7 % pajamų buvo panaudota priemonėms, nesusijusioms su taršos mažinimu, o likusių 72 % pajamų iki 2007 m. gruodžio 1 d. dar nebuvo panaudojusios. Tai leidžia daryti prielaidą, kad ir kitos ATL pardavusios įmonės panašią dalį pajamų galėjo panaudoti priemonėms, neturėjusioms įtakos taršos mažėjimui. Reikia pastebėti, kad Lietuvos teisės aktai nenustato įmonių pajamų, gautų pardavus ATL, panaudojimo pobūdžio ir Lietuvos teisės aktuose nėra nuostatų, įpareigojančių lėšas, gautas pardavus ATL, naudoti atmosferos taršai mažinti. Nuostatos, kad lėšos, gautos už parduotus nepanaudotus ATL, turėtų būti panaudotos atmosferos taršai mažinti, yra numatytos JT BKKK, jos Kioto protokole ir Direktyvoje 2003/87/EB.

Verta aptarti, kas yra ATL mokesťine prasme. Finansinėje atskaitomybėje pelno mokesčio tikslais ATL gali būti laikomi trumpalaikiu arba ilgalaikiu nematerialiuoju turtu. Jeigu tokius ATL įmonės iš Aplinkos ministerijos įsigyja nemokamai, tai jų įsigijimo kaina yra lygi nuliui, nes įmonės, juos įsigydamos, nepatiria jokių išlaidų. Kai įmonė neatlygintinai įsigytus ATL perleidžia atlygintinai tretiesiems asmenims, tai už šiuos ATL visa gautina pinigų suma turi būti priskiriama pajamoms, apskaičiuojant pelno mokesťį, kadangi jų įsigijimo kaina lygi nuliui. Kai įmonė iš trečiųjų asmenų įsigyja trūkstamą

⁸⁰ 2008 m. sausio 31 d. Nr. VA-P2-20-24-3.

ATL kiekį, tai įsigytus ATL ji gali apskaityti kaip ilgalaikį nematerialųjį turtą, jeigu jis atitinka ilgalaikio turto kriterijus, ir, apskaičiuodama apmokestinamąjį pelną, ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams priskirti amortizacijos sumas per Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo⁸¹ 1 priedėlyje nustatytą nematerialiojo turto amortizacijos normatyvą. Jeigu minėtus įsigytus ATL įmonė parduoda, tai, nustatant apmokestinamąjį pelną, turto vertės padidėjimo pajamos apskaičiuojamos iš pajamų, gautų pardavus nematerialųjį turtą, atimant to turto įsigijimo kainą, sumažintą amortizacijos suma, įtraukta į ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus. Jeigu ATL bus laikomi trumpalaikiu turtu, tai, apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną, juos pardavus gautina pinigų suma bus priskiriama pajamomis, o jų įsigijimo kaina – ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams. ATL įsigijimo kaina, apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną, galės būti priskiriama leidžiamiems atskaitymams, jeigu tokius ATL įmonė išnaudos pati.

Pagal PVM įstatymo 7 straipsnio nuostatas nematerialiojo turto perdavimas – tai paslaugų teikimas. Jeigu ATL įmonėje yra apskaitomi kaip nematerialusis turtas, tai jų perleidimas yra laikomas paslaugų teikimu ir yra PVM objektas. ATL perleidimo paslaugos suteikimo vieta nustatoma vadovaujantis PVM įstatymo 13 straipsnio 1 ir 6 dalių nuostatomis. Lietuvos apmokestinamiesiems asmenims perleidžiami ATL yra apmokestinami taikant 18 procentų PVM tarifą. ATL perleidimo paslauga yra suteikta ne šalies teritorijoje ir tokiu atveju Lietuvoje tai nėra PVM objektas, jei ATL perleidžiami kitoje valstybėje narėje įsikūrusiam apmokestinamajam asmeniui arba už Europos Bendrijos teritorijos ribų įsikūrusiam bet kokiam asmeniui. Atsižvelgiant į tai, kad Aplinkos ministerija asmenims ATL išduoda neatlygintinai, ATL išdavimas netenkina PVM objektui nustatytų sąlygų, kadangi prekės turi būti tiekiamos ir (arba) paslaugos teikiamos už atlygį, ir tokiu būdu neatlygintinai išduodami ATL nėra PVM objektas. Jeigu ATL yra perleidžiami tretiesiems asmenims už atlygį, tai toks ATL perleidimas yra PVM objektas⁸².

---

⁸¹ Valstybės žinios, 2001, Nr. 110–3992.

⁸² Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Mokesčių komentarai ir paaiškinimai* [interaktyvus]. (18.3 -31-2)-R-11412, 2005-12-23. [Žiūrėta 2008-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000041886>>.

3 skyrius. Klimato kaitos įstatymo perspektyvos

2008 m. sausio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 71⁸³ patvirtinta Aplinkos ministerijos parengta Klimato kaitos įstatymo koncepcija (toliau - koncepcija) – labai svarbus žingsnis sprendžiant su klimato kaita susijusias problemas. Tokio įstatymo koncepcija pagrindžia Klimato kaitos įstatymo (toliau - įstatymas) būtinybę, svarbą ir aktualumą bei apibrėžia pagrindines jo nuostatas. Koncepciją rengusi Aplinkos ministerija rėmėsi Danijos, Didžiosios Britanijos ir kitų Europos Sąjungos valstybių patirtimi.

Koncepcija parengta įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1020⁸⁴, priemonę „Parengti Lietuvos Respublikos klimato kaitos įstatymo koncepcijos projektą“. Koncepcijos tikslas yra įtvirtinti numatomo parengti įstatymo pagrindines teisinio reguliavimo nuostatas ir struktūrą, apibrėžti teisinio reguliavimo principus ir ribas.

Lietuvoje tik atskiri teisės aktai reguliuoja su pastangomis švelninti klimato kaitą susijusius santykius. Aplinkos ministro įsakymais į Lietuvos Respublikos teisę perkeltos 2003 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB, nustatanti prekybos šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimais sistema Bendrijoje ir iš dalies pakeičianti Tarybos direktyvą 96/61/EB, taip pat 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/101/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2003/87/EB, nustatančią prekybos šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje.

Taigi, šiuo metu ne įstatymai, bet žemesnės galios teisės aktai nustato reikalavimą riboti ŠESD išmetimą, pareigą turėti leidimus šiltnamio dujoms išmesti ir teisę prekiauti šiais leidimais rinkoje. Toks gana fragmentiškas reguliavimas neapima visų galimybių bei priemonių į atmosferą išmetamų šiltnamio dujų kiekiui mažinti. Taip pat kyla problemų siekiant šias priemones įgyvendinti mažiausiomis sąnaudomis, nes svarbias ūkinei veiklai sąlygas turi nustatyti įstatymai, o ne mažesnės galios teisės aktai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 31 d. nutarime⁸⁵ yra suformulavęs principinę nuostatą, kad „nustatyti esmines ūkinės veiklos sąlygas, draudimus ir ribojimus, darančius esminį poveikį ūkinei veiklai, <...> pagal Konstituciją galima tik įstatymu“.

⁸³ 2008 m. sausio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 71 „Dėl Lietuvos Respublikos klimato kaitos įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 16-558).

⁸⁴ 2006 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1020 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2006, Nr. 112-4273).

⁸⁵ Valstybės žinios, 2006, Nr. 62-2283.

Įstatymas sudarytų sąlygas naudoti emisijos kreditus, įsigytus už investicijas į BĮ ar ŠPM projektus, įgyvendinant įmonių įsipareigojimus mažinti šiltnamio dujų išmetimą, nekeisdamas funkcionuojančios ATL prekybos sistemos. Įstatymas reikalingas, kad Lietuva galėtų sėkmingai vykdyti savo tarptautinius įsipareigojimus bei Europos Sąjungos reikalavimus mažinti į atmosferą išmetamų šiltnamio dujų kiekį ir prisidėti prie visuotinių pastangų švelninti klimato kaitą. Esamas teisinis reguliavimas neužtikrina pačių efektyviausių priemonių – „lanksčiųjų“ Kioto protokolo mechanizmų panaudojimo. Aiškių procedūrų, kaip rengti, vertinti, tvirtinti ir kontroliuoti BĮ ir ŠPM projektus, trūkumas sukuria situaciją, kai šiltnamio dujų išmetimo mažinimą įmonės ne visada gali atlikti mažiausiai sąnaudų reikalaujančiomis priemonėmis.

Įstatymas, kaip numato jo koncepcija, turi nustatyti valstybės institucijų ir kitų viešųjų bei privačiųjų subjektų teises ir pareigas vykdant tarptautinius įsipareigojimus klimato kaitos srityje, įtvirtinti pagrindinius reikalavimus šiltnamio dujų išmetimo stebėsenai, nacionaliniam šiltnamio dujų išmetimo registrai ir NPP, užtikrinti, kad visuomenei būtų prieinama su klimato kaitos reguliavimo procesais susijusi informacija ir kad visuomenė galėtų dalyvauti šiuose procesuose.

Įstatymas įgalios Lietuvos Respublikos Vyriausybę parengti ir patvirtinti Klimato kaitos programą, į kurią būtų įtrauktos priemonės, skirtos mažinti šiltnamio dujų išmetimą, kad Lietuvos Respublikos įsipareigojimai pagal JTBBKKK ir jos Kioto protokolą būtų įgyvendinami. Įstatymas nustatys veiklos rūšis, kurias vykdant reikalinga turėti leidimus, ir įtvirtins pagrindines ATL paskirstymo nuostatas, apibrėš ūkinės veiklos subjektus, kurie vykdydami veiklą privalo mažinti šiltnamio dujų išmetimą, ir nustatys pagrindines sąlygas gauti ATL, bei numatys valstybės institucijų atsakomybės sritis, teises ir pareigas organizuojant ir kontroliuojant priemones, skirtas šiltnamio dujų išmetimo mažinimui.

Dar iki Vyriausybei patvirtinant koncepciją, pastarajai 2007 m. rugpjūčio 16 d. pritarė Vyriausybės strateginio planavimo komitetas⁸⁶ ir nusprendė pavesti Aplinkos ministerijai organizuoti tarpžinybinės darbo grupės Lietuvos Respublikos klimato kaitos įstatymo projektui (toliau - projektas) parengti sudarymą. Aplinkos ministras 2008 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. D1-36⁸⁷ sudarė tarpžinybinę darbo grupę projektui parengti, į kurios sudėtį įeina Aplinkos ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Susisiekimo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos,

---

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginio planavimo komiteto posėdžio protokolas, 2007 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 20 (oficialiai neskelbtas).

⁸⁷ Oficialiai neskelbtas.

Žemės ūkio ministerijos, Europos teisės departamento ir VĮ Energetikos agentūros atstovai.

Šiuo metu yra paruoštas tik pirminis projekto variantas, kurį tarpžinybinė darbo grupė svarsto ir kuris dar bus keičiamas iki galutinio pateikimo Vyriausybei. Pirminis projekto variantas oficialiai neskelbtas. Jį sudaro šeši pagrindiniai skyriai ir jame daugiausia dėmesio skirta NPP, monitoringui, registru, baudoms, ir numatytos tik pagrindinės institucijų kompetencijos kryptys.

Bendrosiose nuostatose nurodoma, jog įstatymas nustato fizinių ir juridinių asmenų, vykdančių ūkinę veiklą, kurios metu į atmosferą išmetamos šiltnamio dujos, teises ir pareigas, teisės išmesti į atmosferą šiltnamio dujas suteikimo pagrindus ir tvarką, projektų, kuriais mažinamas šiltnamio dujų išmetimas į atmosferą arba šiltnamio dujų poveikis jai, įgyvendinimo tvarką, valstybės institucijų funkcijas, kompetenciją, vykdamas valstybinį klimato kaitos valdymą, atsakomybę už šio įstatymo nuostatų pažeidimus. Bendrosiose nuostatose pateikiami įstatyme vartojamų sąvokų apibrėžimai.

Kitame skyriuje aptariama klimato kaitos valdymo politikos strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas. Remiantis įstatymo projekto 3 str., klimato kaitos valdymo nacionalinė politikos strategija – dokumentas, kuriame pateikiami apibrėžtą laikotarpį valstybės valdymo politikos klimato kaitos valdymo srityje tikslai, numatomi mechanizmai jiems įgyvendinti siekiant mažinti šiltnamio dujų išmetimą į atmosferą ir neigiamą šiltnamio dujų poveikį atmosferai, informuoti visuomenę apie šiuos procesus bei galimas jų pasekmes. Numatyta, kad ją tvirtina Lietuvos Respublikos Seimas nutarimu ne trumpesniai kaip septynerių metų laikotarpiui. Įstatymo projekto 6 str. apibrėžiama, kad klimato kaitos valdymo politikos strategijos įgyvendinimo priemonių planas – tai dokumentas, nustatantis valstybės ir vietos savivaldos institucijų įgyvendinamas priemones, siekiant Klimato kaitos valdymo nacionalinėje politikos strategijoje numatytų tikslų, jų įgyvendinimo terminus ir įgyvendinančias institucijas. Jį rengia ministerijos, o tvirtina Vyriausybė.

Prekybos apyvartiniais taršos leidimais sistema nustatoma atskirame įstatymo projekto skyriuje. Numatyta, jog NPP projektą Aplinkos ir Ūkio ministerijos rengia keliais etapais pagal ES kompetentingų institucijų nustatytus reikalavimus ir rekomendacijas, o Vyriausybei patvirtinus NPP projektą, Vyriausybės įgaliota institucija jį teikia ES teisės aktuose nurodytiems subjektams. Nurodoma, kad ES subjektams pritarus NPP projektui, Vyriausybė gali inicijuoti ATL perskirstymą veiklos vykdytojams. Numatyta, jog NPP tvirtina Vyriausybė. Remiantis įstatymo projekto 13 str. 1 d., veiklos vykdytojai ir kiti fiziniai ar juridiniai asmenys ATL, TMV ir PTMV gali įsigyti, perleisti

sandorių, neprieštarujančių teisės aktams, pagrindu. Stebėseną ir apskaitą apibrėžiama minėto skyriaus kitoje dalyje, kur nustatyta, kad veiklos vykdytojai privalo vykdyti iš jų eksploatuojamų įrenginių išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų stebėseną ir apskaityti išmestas į atmosferą šiltnamio dujas. Įstatymo projekto 18 str. nurodoma, kad kiekvienais metais veiklos vykdytojai privalo atsisakyti tokio ATL ir (arba) TMV ir (arba) PTMV kiekio, kuris ekvivalentiškas per praėjusius kalendorinius metus išmestam į atmosferą CO₂ kiekiui, išreikštam tonomis, ir (arba) CO₂ ekvivalento kiekiui, išreikštam tonomis. Nustatyta, kad valstybinę išmetamų šiltnamio dujų stebėseną ir apskaitą organizuoja Aplinkos ministerija.

Ketvirtame įstatymo projekto skyriuje nurodyti BĮ ir ŠPM projektų vykdymo vieta ir subjektai, ir išskiriama, kad BĮ projektų įgyvendinimą administruoja Aplinkos ministerija Vyriausybė nustatyta tvarka.

Skyriuje „Valstybinis šiltnamio dujų registras“ numatyta, kad Vyriausybė steigia valstybinį šiltnamio dujų registrą, o valstybinio šiltnamio dujų registro tvarkymo įstaiga yra Aplinkos ministerijos įgaliotas juridinis asmuo. Taip pat nustatyti valstybinio šiltnamio dujų registro objektai ir jų registravimo tvarka.

Baigiamosiose nuostatose numatyta atsakomybė už įstatymo pažeidimus. Įstatymo projekto 25 str. nurodomos veikos, už kurias skiriama vieno šimto eurų ekvivalento litais ekonominė bausmė:

1) juridiniams asmenims, kurie privalo registruotis, kad galėtų eksploatuoti jų valdomus įrenginius, - už kiekvieną į atmosferą išmestą CO₂ ar jo ekvivalento toną, neužsiregistravus;

2) veiklos vykdytojams, iš įrenginių į atmosferą išmetusiems šiltnamio dujas neturint galiojančio Aplinkos ministerijos išduoto leidimo, suteikiančio teisę eksploatuoti įrenginius, - už kiekvieną į atmosferą išmestą CO₂ ar jo ekvivalento toną;

3) veiklos vykdytojams už kiekvieną CO₂ ar jo ekvivalento toną, dėl kurios neatsisakyta ATL ir (arba) TMV ir (arba) PTMV;

4) veiklos vykdytojams, per kalendorinius metus išmetusiems į atmosferą šiltnamio dujų kiekį, didesnę nei išmesti leidžia praėjusiais kalendoriniais metais turėti (pagal NPP paskirti ir (arba) įgyti ir (arba) įgyti įgyvendinus BĮ ir (arba) ŠPM projektus) ATL ir (arba) TMV ir (arba) PTMV – už kiekvieną CO₂ ar jo ekvivalento toną.

Nustatyta, kad ekonomines bausmas už 25 str. numatytas veikas skiria aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai– vyriausieji valstybiniai aplinkos apsaugos inspektoriai ir vyresnieji valstybiniai aplinkos apsaugos inspektoriai, atliekantys tarnybą RAAD. Įstatymo projekte nurodoma, kad ekonominės bausmos už 25 str. numatytas veikas

skiriamos per vienerius metus nuo pažeidimo nustatymo dienos, bet ne vėliau kaip per šešerius metus nuo pažeidimo padarymo dienos. Remiantis įstatymo projekto 30 str., aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnas, išnagrinėjęs ekonominės baudos skyrimo bylą, gali priimti vieną iš šių nutarimų:

- 1) skirti ekonominę baudą;
- 2) nutraukti ekonominės baudos skyrimo bylą nesant pažeidimų sudėties;
- 3) nutraukti bylą, suėjus įstatymo nustatytiems terminams;
- 4) ekonominės baudos skyrimo byloje atlikti papildomą tyrimą.

Baigiamosiose nuostatose taip pat numatyta, kad įstatymas, išskyrus 35 straipsnį, įsigalioja nuo 2009 m. sausio 1 d., o įstatymo 35 straipsnis įsigalioja įstatymo paskelbimo dieną. Įstatymo projekto 35 str. nustato, jog Vyriausybė ir kitos įstatyme nurodytos Vyriausybei pavaldžios institucijos iki 2009 m. sausio 1 d. parengia ir patvirtina įstatymui įgyvendinti reikalingus teisės aktus.

Remiantis įstatymo projekto rengimo tarpžinybinės darbo grupės 2008 m. vasario 15 d. posėdžio protokolu Nr. D4-12⁸⁸, reikia pažymėti, kad buvo nuspręsta iš įstatymo projekto pašalinti perteklinę informaciją bei palikti tik bendrus principus, kurie tiktų ir po 2012 m. Taip pat buvo pasiūlyta įtraukti į įstatymo projektą ekonominių instrumentų skyrių ir kiekvienai institucijai pateikti savo išsipareigojimus, kurie būtų numatyti įstatyme. Be to, buvo išreikštas raginimas, kad ministerijos noriai dalintųsi atsakomybe, nes kol kas tik Ūkio ministerija aktyviai dalyvauja įstatymo projekto rengimo procese.

Tarpžinybinė darbo grupė rengiamą projektą planuoja pateikti Vyriausybei 2008 m. II ketvirtį. Jeigu projektui pritaris Vyriausybė, jis bus teikiamas Seimui. Kadangi išsipareigojimai aplinkosaugos srityje jau prisiimti ratifikuojant JT BKKK ir jos Kioto protokolą, įstatymas naujų aplinkosaugos reikalavimų nenustatys. Tačiau įstatyme teisinis reguliavimas klimato kaitos valdymo srityje bus susistemintas, taps aiškesnis, bus sudarytos sąlygos efektyviau mažinti išmetamų į atmosferą šiltnamio dujų kiekį, planuoti priemones, skirtas valdyti klimato kaitą, bei lėšas šioms priemonėms įgyvendinti, taip pat bus įgyvendinami Lietuvos Respublikos išsipareigojimai pagal JT BKKK ir Kioto protokolą bei ES teisės aktų reikalavimai.

---

⁸⁸ Oficialiai neskelbtas.

Išvados

1. Klimato kaitos problema - vienas didžiausių žmonijos iššūkių ir viena svarbiausių šiuolaikinių tarptautinių nekonvencinių grėsmių. Tarptautinėms ir regioninėms organizacijoms bei šalių vyriausybėms imantis teisinių priemonių, įmanoma sustabdyti klimato kaitą.
2. Jungtinių Tautų bendroji klimato kaitos konvencija – svarbiausia tarptautinė priemonė, įvardinusi klimato kaitos problemą globaliniu mastu, sutelkusi tarptautinę bendruomenę kovai su klimato kaita ir paskatinusi imtis ryžtingų tolesnių priemonių siekiant sustabdyti klimato kaitą.
3. Pirmąjį bandymą globaliu mastu kontroliuoti klimato atšilimą ir nustatyti šiltnamio dujų išmetimo kiekybinius apribojimus – Kioto protokolą – galima vadinti nesėkmingu dėl itin nuosaikių jame numatytų uždavinių ir dėl to, kad prie jo neprisijungė tokios valstybės-teršėjos kaip JAV ir Kinija.
4. Bali konferencijoje išryškėjo skirtingos pasaulio valstybių pozicijos dėl tarptautinių įsipareigojimų kovos su klimato kaita srityje ir besivystančių ekonomikų nenoras riboti savo dujų emisijas bei atsakomybės už klimato kaitą vengimas, kuris ateityje gali paskatinti klimato kaitos neigiamas pasekmes globaliu mastu.
5. ES yra aktyviausiai sprendžianti klimato kaitos problemą regioninė organizacija, tačiau reikalingas ir visos tarptautinės bendruomenės bei ūkio subjektų suvokimas, kad būtina efektyviai naudotis tarptautiniu ir regioniniu mastu numatytais teisiniais mechanizmais, skirtais šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijų mažinimui.
6. Nepakankamas Lietuvos teisinio reglamentavimo, susijusio su klimato kaitos švelninimu, lygis ir kitų šalių patirtis reguliuojant santykius, susietus su priemonėmis priešintis klimato kaitai, išryškino Klimato kaitos įstatymo poreikį.
7. Priėmus Klimato kaitos įstatymą, bus užpildytos teisinio reglamentavimo spragos ir numatyta aiški atskirų institucijų kompetencija klimato kaitos valdymo srityje, taip pat su klimato kaitos švelninimo priemonėmis susijusios esminės ūkinės veiklos sąlygos, draudimai, ribojimai bei sankcijos bus nustatytos įstatymu, kaip yra išaiškinta Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarime.

Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai

Tarptautinės sutartys:

1. Jungtinių Tautų bendroji klimato kaitos konvencija (Valstybės žinios, 1995, 23-521);
2. Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolas (Valstybės žinios, 2002, 126-5735).

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. 2006 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/32/EB dėl energijos galutinio vartojimo efektyvumo ir energetinių paslaugų, panaikinanti Tarybos direktyvą 93/76/EEB (OL, 2006 L 114, p. 64);
2. 2004 m. spalio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/101/EB, iš dalies keičianti Direktyvą 2003/87/EB, nustatančią šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje, dėl Kioto protokolo projektų mechanizmų (OL, 2004 L 338, p. 18);
3. 2003 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Bendrijoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 96/61/EB (OL, 2003 L 275, p. 631);
4. 2001 m. rugsėjo 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/77/EB dėl elektros, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, skatinimo elektros energijos vidaus rinkoje (OL, 2001 L 283, p. 121).

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1);
3. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 5, 41, 51(3), 51(12), 55, 58, 70, 76, 77, 77(1), 81, 82, 84(1), 87, 89(1), 91, 99(8), 183, 188(4), 188(9), 189(1), 214(3), 221, 224, 225, 232(1), 237, 242, 244, 246(2), 259(1), 262, 263, 268, 320 straipsnių pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 42(4), 51(18), 51(19),

- 51(20), 51(21), 51(22), 56(2), 58(1), 78(1), 89(2), 99(9), 99(10), 148, 173(20), 173(21) straipsniais įstatymas (Valstybės žinios, 2006, Nr. 73-2759);
4. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo ratifikavimo (Valstybės žinios, 2002, Nr. 126-5728);
  5. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271);
  6. Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 47-146; 2002, Nr. 13-474);
  7. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992);
  8. Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas (Valstybės žinios, 2001, Nr. 98-3482; 2004, Nr. 26-802);
  9. 2007 m. sausio 18 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas X-1046 „Dėl Nacionalinės energetikos strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 11-430);
  10. 2002 m. lapkričio 12 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (Valstybės žinios, 2002, Nr. 113-5029);
  11. 2002 m. spalio 29 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. IX-1154 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2002, Nr. 110-4852);
  12. 2000 m. birželio 13 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. VIII-1728 „Dėl žemės ūkio ir kaimo plėtros strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2000, Nr. 50-1435);
  13. 1995 m. vasario 23 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. I-812 „Dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos ratifikavimo“ (Valstybės žinios, 1995, Nr. 18-413);
  14. 2008 m. sausio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 94 „Dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos įgyvendinimo iki 2012 metų nacionalinės strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 19-685);
  15. 2008 m. sausio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 71 „Dėl Lietuvos Respublikos klimato kaitos įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 16-558);
  16. 2007 m. spalio 31 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1224 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimo Nr. 519 "Dėl

- Valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo" pakeitimo" (Valstybės žinios, 2007, Nr. 122-5003);
17. 2006 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1020 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2006, Nr. 112-4273);
  18. 2005 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1270 “Dėl Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos” (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 139-5019);
  19. 2004 m. sausio 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 60 „Dėl Lietuvos būsto strategijos patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 13-387);
  20. 2003 m. rugsėjo 11 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 89-4029);
  21. 2003 m. rugpjūčio 26 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1076 „Dėl valstybinės vandenių taršos iš žemės ūkio šaltinių mažinimo programos“ (Valstybės žinios, 2003, Nr. 83-3792);
  22. 2002 m. birželio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos“ (Valstybės žinios, 2002, Nr. 60-2424);
  23. 2007 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. D1-609/4-477 „Dėl Nacionalinio apyvartinių taršos leidimų paskirstymo 2008-2012 metams plano patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2007, Nr. 120-4946);
  24. 2007 m. spalio 18 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-529 “Dėl Bendro įgyvendinimo projektų vykdymo taisyklių patvirtinimo” (Valstybės žinios, 2007, Nr. 109-4473);
  25. 2005 m. spalio 7 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 4-346 „Dėl Elektros energijos, pagamintos naudojant atsinaujinančius energijos išteklius, kilmės garantijų teikimo taisyklių patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2005, Nr. 122-4375);
  26. 2004 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. D1-279/4-193 „Dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo bendro įgyvendinimo mechanizmo įgyvendinimo strateginių kryptių patvirtinimo bei tarpinstitucinio

funkcijų pasiskirstymo įgyvendinant šį mechanizmą“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 86-3146);

27. 2004 m. balandžio 29 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. D1-231 „Dėl Šiltnamio dujų apyvartinių taršos leidimų išdavimo ir prekybos jais tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 78-2764; 2005, Nr. 137-4948);
28. 2002 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas Nr. 620 „Dėl Lakiųjų organinių junginių, susidarantių naudojant tirpiklius tam tikrų veiklos rūšių įrenginiuose, emisijos ribojimo tvarkos patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 15-634).

Specialioji literatūra

1. AKEHURST, M.; MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000;
2. RAGULSKYTĖ-MARKOVIENĖ, R. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas, 2005;
3. MEŠKYS, L. Europos Sąjungos aplinkosaugos principo „teršėjas moka“ įgyvendinimas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, nr. 3 (81), p. 56-63;
4. RIMKUS, E.; BUKANTIS, A.; STANKŪNAVIČIUS, G. Klimato kaita: faktai ir prognozės. *Geologijos akiračiai*, 2006, nr. 1 (61), p. 10-20;
5. ŽALTKAUSKIENĖ, J. Prekybos apyvartiniais taršos leidimais Lietuvoje 2005-2007 m. apžvalga. In *Kioto mechanizmų įgyvendinimas Lietuvoje: patirtis ir perspektyvos*. Seminaro medžiaga. Vilnius: Bendravimo formos, 2007.

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugsėjo 26 d. nutarimo Nr. 1170 "Dėl cukraus rinkos reguliavimo priemonių" 2.3, 2.4 punktų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimo Nr. 879 "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 284 "Dėl baltojo cukraus gamybos kvotos nustatymo" pakeitimo" 2 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos cukraus įstatymo 4 straipsnio 1 daliai (2000 m. gegužės 18 d.

- redakcija), 2 daliai (1999 m. liepos 8 d. redakcija) (Valstybės žinios, 2006, Nr. 62-2283);
2. 2007 m. liepos 13 d. Europos Bendrijų Komisijos sprendimas „Dėl pagal Komisijos sprendimo C/2006/5613 (galutinis) dėl šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų nacionalinio paskirstymo plano, apie kurį Lietuva pranešė pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB, 3 straipsnio 3 dalį Lietuvos pateikto šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų nacionalinio paskirstymo plano pakeitimo“ (COM(2007)3407);
  3. 2006 m. lapkričio 29 d. Europos Bendrijų Komisijos sprendimas „Dėl šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų nacionalinio paskirstymo plano, apie kurį Lietuva pranešė pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2003/87/EB. (COM(2006)5613);
  4. 2002 m. balandžio 25 d. Europos Tarybos sprendimas 2002/358/EB dėl Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolo patvirtinimo Europos bendrijos vardu ir bendro jame numatytų įsipareigojimų vykdymo (OL, 2002 L 130, p. 1);
  5. 2007 m. lapkričio 13 d. Europos Parlamento teisėkūros rezoliucija dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, iš dalies keičiančios Direktyvą 2003/87/EB, įtraukiant aviacijos veiklą į šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo leidimų prekybos sistemą Bendrijoje (C6-0011/2007);
  6. 2005 m. rugsėjo 27 d. Europos Komisijos komunikatas Europos Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Aviacijos poveikio klimato kaitai mažinimas“ (COM(2005)0459);
  7. Communication from the Commission on the implementation of the first phase of the European Climate Change Programme (COM(2001)580);
  8. The Thirteenth Session of the Conference of the Parties to the Convention. Decision 1/CP.13 (FCCC/CP/2007/6/Add.1);
  9. The Seventh Session of the Conference of the Parties to the Convention. Decisions 2/CP.7 – 14/CP.7 (FCCC/CP/2001/13/Add.1);
  10. The Third Session of the Conference of the Parties to the Convention. Decision 4/CP.3 (FCCC/CP/1997/7/Add.1).

Travaux préparatoires

1. Council Conclusions on climate change. 2826th Environment Council meeting, Luxembourg, 30 October 2007 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.eu2007.pt/NR/rdonlyres/1CAB3779-074F>>;
2. Presidency Conclusions of the Brussels European Council (8/9 March 2007) (7224/1/07 REV 1);
3. EU-China Summit: Joint Declaration on Climate Change (IP/05/478);
4. IPCC Fourth Assessment Report [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ipcc.ch/ipccreports/assessments-reports.htm>>;
5. IPCC First Assessment Report [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ipcc.ch/ipccreports/assessments-reports.htm>>;
6. Kyoto Protocol Reference Manual on Accounting of Emissions and Assigned Amounts [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-06]. Prieiga per internetą: <http://unfccc.int/files/national_reports/accounting_reporting_and_review_under_the_kyoto_protocol/application/pdf/rm_final.pdf>;
7. 2007 Bali Climate Declaration by Scientists [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.climate.unsw.edu.au/bali>>;
8. Climate change: EU on track towards Kyoto target but efforts must be maintained, projections show, (IP/07/1774) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-30]. Prieiga per internetą: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1774>>;
9. Domestic Emission Trading Schemes [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.ieta.org/ieta/www/pages/index.php?IdSiteTree=85>>;
10. The near-Zero Emissions Coal (nZEC) Project [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.defra.gov.uk/environment/climatechange/internat/devcountry/china.htm#nzec>>;
11. Aplinkos apsaugos ekonominių veiksnių strategija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-29]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/ilgalaike_ukio.php?phrase_id=156560>;
12. Informacija apie vykdomus bendro įgyvendinimo projektus [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.laaif.lt/index.php?404893940>>;
13. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos *Mokesčių komentarai ir paaiškinimai* [interaktyvus]. (18.3 -31-2)-R-11412, 2005-12-

23. [Žiūrėta 2008-02-24]. Prieiga per internetą:
<<http://mic.vmi.lt/documentpublicone.do?id=1000041886>>;
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginio planavimo komiteto posėdžio protokolas, 2007 m. rugpjūčio 16 d., Nr. 20 (oficialiai neskelbtas).

Santrauka

Klimato kaita yra sąlygota pasaulinio atšilimo, kuris pasireiškia vidutinės pasaulinės oro temperatūros augimu. Tolesnis klimato šilimas gali pakenkti kai kurių regionų ekonomikai ir sugriauti ekosistemas. Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos (JTBKKK) priėmimas 1992 m. buvo svarbus žingsnis sprendžiant globalinio atšilimo problemą. Šiltnamio dujų išmetimo lygiui pasaulyje nepalaujamai augant, tapo akivaizdu, kad tik tvirtas ir aiškus išsivysčiusių valstybių įsipareigojimas sumažinti šiltnamio dujų išmetimo lygį gali išspręsti klimato kaitos problemą.

JTBKKK Kioto protokolas buvo pasirašytas Kioto mieste, Japonijoje, 1997 m. gruodžio 11 d. Esminis JTBKKK ir Kioto protokolo skirtumas yra tai, kad JTBKKK skatino išsivysčiusias šalis stabilizuoti šiltnamio dujų išmetimą, o Kioto protokolas įpareigojo tai padaryti. Protokolas numato reikalavimą išsivysčiusioms šalims sumažinti šiltnamio dujų išmetimą iki tam tikro kiekvienai šaliai nustatyto lygio. Šie tikslai turi būti įgyvendinti per penkerių metų laikotarpį nuo 2008 iki 2012 m. ir prisidėti prie bendro šiltnamio dujų sumažinimo mažiausiai 5 % lyginant su baziniais 1990 m. Siekiant šalims suteikti lankstumo įgyvendinant išmetimų sumažinimo tikslus, Kioto protokole numatyti trys pažangūs mechanizmai – emisijų prekyba, bendras įgyvendinimas (BI) ir švarios plėtros mechanizmas (ŠPM). Šių mechanizmų įgyvendinimui skirtos detalizuotos taisyklės buvo nustatytos Marakeše 2001 m. ir yra vadinamos „Marakešo susitarimais“.

Europos Sąjunga yra pasirašiusi JTBKKK ir jos Kioto protokolą. ES priėmė atitinkamus teisės aktus ir nustatė politikos kryptis siekiant įgyvendinti įsipareigojimą sumažinti šiltnamio dujų išmetimą 8 % lyginant su baziniais 1990 m. ir sukūrė apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą – pirmąją anglies dioksido rinką pasaulyje. ES yra aktyviausiai su klimato kaita kovojanti regioninė organizacija. Taip pat ES yra įgyvendinami kiti teisiniai mechanizmai, pavyzdžiui, žaliųjų sertifikatų sistema.

Lietuva kaip ES valstybė narė ratifikavo JTBKKK, Kioto protokolą ir perkėlė ES direktyvų, susijusių su šiltnamio dujų išmetimų sumažinimo sistema ir emisijų vienetų prekyba, nuostatas. Tačiau Lietuvoje aukščiau nurodytų teisinių dokumentų nuostatos nėra tinkamai įgyvendinamos. Šiuo metu rengiamas Klimato kaitos įstatymo, kuris turėtų užtikrinti išsamų klimato kaitos valdymo reglamentavimą, projektas.

Summary

United Nations and European Union legal instruments for solving of global climate change problems

Climate change is caused by global warming, an increase in the average air temperature of the world. Continued warming can harm the economy of certain regions and damage ecosystems. The adoption of the Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) in 1992 was a major step forward in tackling the problem of global warming. Yet as greenhouse gas emission levels continued to rise around the world, it became increasingly evident that only a firm and binding commitment by developed countries to reduce emissions could solve the problem of climate change.

The Kyoto Protocol of the UNFCCC was adopted in Kyoto, Japan, on 11 December 1997. The major distinction between the two, however, is that while the UNFCCC encouraged developed countries to stabilize greenhouse gas emissions, the Protocol commits them to do so. The Protocol requires developed countries to reduce their greenhouse gas emissions below levels specified for each of them in the Treaty. These targets must be met within a five-year time frame between 2008 and 2012, and add up to a total cut in greenhouse gas emissions of at least 5 % against the baseline of 1990. In order to give Parties a certain degree of flexibility in meeting their emission reduction targets, the Protocol developed three innovative mechanisms - known as Emissions Trading, Joint Implementation (JI) and the Clean Development Mechanism (CDM). The detailed rules for its implementation were adopted in Marrakesh in 2001, and are called the “Marrakesh Accords.”

The European Union is a part to the UNFCCC and its Kyoto Protocol. The EU has put legislation and policies in place to meet their commitments to cut greenhouse gas emissions at 8 % against the baseline of 1990 and has created The Greenhouse Gas Emissions Trading Scheme - the first carbon market in the world. The EU is a leading regional organisation in fighting the climate change. Also it is implementing a number of domestic legal instruments, such as green certificate system.

Lithuania as the EU member state has ratified the UNFCCC, the Kyoto Protocol, and has transposed the EU directives regarding the greenhouse gas emission reduction regime and the trade of emissions credits. However Lithuania has failed to fully implement the legislation mentioned above. The Climate Change Law, which is believed to establish thorough legal regulation of climate change management, is being drafted.